

*Evald Flisar***SONČNE PEGE**

*The sun, of whose terrain we creatures are,
Is the director of all human love,
Unit of time, and circle round the earth
And we are the commotion born of love
And slanted rays of that illustrious star*

Charles Madge, Solar Creation

OSEBE:

MATJAŽ, 94

VERA, njegova žena, 86

JOŽEF, njun starejši sin, 66

GREGOR, njun mlajši sin, 51

TADEJ, Jožefov sin, 30

JUDITA, Tadejeva žena, 40

BOŽIČEK, nedoločljive starosti

PRVO DEJANJE

Dnevna soba podeželske hiše. Zadaj v sredini dvodelno francosko okno, ki gleda na vrt. V levem kotu veliko, okrašeno božično drevo. Spredaj na levi, pred drevesom, ovalna jedilna miza s šestimi stoli, pogrnjena za večerjo. Sredi mize pletenka vina. Na desni vrata v kuhinjo. V kotu za njimi naslonjač, poleg njega stoječa svetilka. Na tleh poleg naslonjača kup časopisov. Desno spredaj televizor, z ekranom proti drevesu. Televizor ostane ves čas prižgan. Slišimo lahko božične pesmi, oglase, poročila itd., vendar (razen na samem začetku in kasneje, kadar je to posebej omenjeno) ne dovolj glasno, da bi lah-

ko razumeli besede. Ob steni med vrati v kuhinjo in televizorjem nizka omarica s telefonom in božičnimi karticami. Na steni nad njo uokvirjeno priznanje. Nad naslonjačem visi stenska ura, ki kaže dejanski čas in teče normalno do konca.

V temi zaslišimo petje: »Sveta noč, blažena noč«. Ko se dvigne zavesa, ugotovimo, da je petje del TV programa. Matjaž sedi v naslonjaču in prebira star časopis. Na nogah ima copate, do pasu je pokrit z odejo. Za branje uporablja ena očala, za gledanje televizije druga; kadar si ena natakne, si druga porine v prsni žep. Nekaj časa bere, potem se nemirno presede, pogleda na tla na obeh straneh naslonjača, pokuka pod odejo.

MATJAŽ: Vera!

(Vera prihiti iz kuhinje z vlaknastim brisalnikom za prah.)

VERA: Telefon?

MATJAŽ: Kakšen telefon?

VERA: Rekla sem ti, da me pokliči, če zvoni telefon. Pričakujem pomembno sporočilo.

MATJAŽ: Daljinca bi rad.

VERA: Daljinca?

MATJAŽ: Da znižam to jodlanje!

(Vera gre k televizorju in pripeva »Sveta noč, blažena noč«. Pobere daljinca, ki leži na televizorju, in zniža zvok. Potem začne brisati prah s televizorja.)

VERA: A niso pametni, ti Kitajci, da so izumili to napravo?

MATJAŽ: Genialni.

VERA: Statična elektrika. Prah se kar lepi na vlakna.

(Gre k jedilni mizi in nadaljuje z brisanjem.)

MATJAŽ: Ko so že izumili smodnik, niso imeli druge izbire, kot da osupnejo svet s še eno revolucionarno iznajdbo.

VERA: (gre z brisalnikom čez Matjaža) Mogoče ti bo celo pobrala kovance iz žepov.

MATJAŽ: A tiste, ki mi jih ti še nisi?

VERA: (mu položi brisalnik na teme) Ali neumne misli iz glave, (Ga hitro umakne.) Bognedaj. Takoj bi nehala delati.

(Odloži brisalnik in začne preurejati okraske na božičnem drevesu.)

MATJAŽ: A veš, da so Marsovci prvič pristali v teh krajih že leta 1925? (Vera molči.) Drugič pa trinajst let kasneje? (Vera molči.) V časopisu piše.

VERA: Potem bo že držalo.

MATJAŽ: A ni to čudno naključje? Pristanejo Marsovci in rodi se ti sin. Pristanejo drugič, in spet se ti rodi sin.

VERA: Kdaj so pristali pa tretjič?

MATJAŽ: O tem ne piše.

VERA: *(se zasuče)* Pred desetimi leti, ko se je oče mojih dveh sinov iz nadutega deda, ki je za vsako malenkost udaril po mizi, čez noč posušil v gnilo hruško!

MATJAŽ: Iz gnilih hrušk delajo dober mošt.

VERA: No, približno toliko te je ostalo. Za štamperlček kislega mošta.

MATJAŽ: Tudi če bi me ostalo za droben trn, si ne bi želel drugega, kot da tičim v tvoji peti!

VERA: Saj vem, da si me imel na svoj način zmeraj rad.

MATJAŽ: Kakšen način?

VERA: Toleriral si me, in pri človeku tvoje vrste je to že ljubezen.

MATJAŽ: Če še enkrat omeniš ljubezen, bom na glas prdnil.

VERA: Poslušaj, Matjaž. Če mi misliš pokvariti božični večer, bom Jožefu rekla, naj te polije s tremi škafi ledene vode.

(Vera odloži brisalnik in odide v kuhinjo.)

MATJAŽ: *(za njo)* Zdaj vsaj vem, kako pridem do kopeli v tej hiši.

(Se zatopi v časopis.)

(Za francoskim oknom se pojavi Božiček. Oblečen je v rdeče, na glavi ima okroglo čako, sivobrad je. Čez ramo ima vrženo napol prazno malho. Pritisne obraz ob steklo in pokuka v notranjost. Z roko se nasloni ob okno – ki se odpre. Božiček previdno stopi v sobo in se ozre na levo in desno. Zagleda Matjaža, ga nekaj časa opazuje. Sklonjen, z mačjimi koraki, se približa mizi. Odloži malho na stol in vzame iz nje stekleničko. Odvije pokrov, vzame čep iz pletenke in zlije vsebino stekleničke v vino. Začepi pletenko in si porine prazno stekleničko v žep. Matjaž ga naenkrat zagleda. Nejeverno strmi proti njemu. Sname si očala in si pomane oči. Božiček se odtihotapi nazaj skozi francosko okno in ga za sabo zapre. Matjaž si hitro natakne druga očala in obrne glavo proti francoskemu oknu. Prepozno. Zmaje z glavo. Si sname očala in očisti steklo z robom odeje; še enkrat zasuče glavo proti francoskemu oknu. Ponovno zmaje z glavo, češ blede se mi. Zastrmi se v televizor.)

MATJAŽ: Vera!

(Vera prihiti nazaj, ostane med vrati.)

VERA: Telefon?

MATJAŽ: Ne, Kitajci so izumili novo čistilno napravo. *(Vera spremlja TV oglas.)* Poglej, kaj vse naredi. Pobere umazanijo s kuhinjskih tal. Posrka madeže vina iz tapisona. Posesa vso nesnago, vključno z nadležnimi starci.

VERA: Če bi to bilo res, bi jo kupila ta hip. *(Se obrne, da bi šla.)*

MATJAŽ: Glej! Pravijo, da brez težav posesa iz glave tudi spomine. Takšne,

ki jim ni kos nobeno drugo čistilo. (*Vera ga pogleda in se znova obrne, da bi šla.*) Zamudila si ga.

VERA: (*se ustavi*) Koga?

MATJAŽ: Božička. Malo prej je bil tu.

VERA: (*ga nekaj časa gleda*) Že vidim, da mi boš danes nagajal.

MATJAŽ: Daj mi kozarec vina, pa bom dal mir.

VERA: Dobil ga boš, ko si ga boš zaslužil z lepim vedenjem, tako kot zmeraj.

MATJAŽ: Kje je Jožef?

VERA: Šel je po Gregorja.

MATJAŽ: (*se zdrzne*) Po Gregorja? Zakaj?

VERA: Da ga pripelje sem.

MATJAŽ: Saj nima tu kaj početi.

VERA: Tvoj lastni sin nima kaj početi doma, kamor pride tako poredko?

MATJAŽ: Enkrat na mesec je tukaj! Zadnjič mi je odrecitiral vse svoje verz. Dve uri jih je žebiral, tik pred mano, ravno dovolj oddaljen, da ga nisem dosegel s palico.

VERA: Namesto da bi bil ponosen na sina pesnika –

MATJAŽ: Nisem več v letih, ko bi lahko prenašal takšne muke. Ti si ga nahajkala.

VERA: Kdo pa drug. (*Gre do statičnega brisalnika, ki ga je prej odložila.*)

MATJAŽ: Hotela si me ubiti.

VERA: (*pobere brisalnik*) Stoprocentno. (*Počepne in začne čistiti prah izpod drevesa.*)

MATJAŽ: Zakaj bi sicer odrecitiral vse svoje pesmi dvakrat zapored? Direktno vame, s peklenskim užitkom v očeh?

VERA: Mogoče te ima rad. (*Se dvigne in gre z brisalnikom proti vratom.*)

MATJAŽ: In bi jih še, če ga Jožef ne bi odpeljal. In bi to počel, dokler ne bi videl, da me je od besa zadela kap.

VERA: (*ga mimogrede z brisalnikom podrgne po glavi*) Ubožec!

MATJAŽ: Tvoj načrt. Zvit, kot znaš biti le ti.

VERA: Hvala.

(*Odide v kuhinjo. Božiček se pojavi iz teme in pritisne obraz k šipi.*)

MATJAŽ: Nihče ne bi mogel nič dokazati. »Sin ubil očeta s poezijo.« Kate-ro sodišče bi ga obsodilo? Pa še nor je, kar je tako in tako olajševalna okoliščina.

(*Zamenja očala, pobere časopis, nadaljuje z branjem.*)

(*Vera se vrne. Božiček izgine v temo.*)

VERA: Da ne bi slučajno še kdaj rekel, da je Gregor nor.

MATJAŽ: Kaj potem dela v norišnici?

VERA: Gregor je na oddelku za kronične melanholike. To ni duševna bolezen.

MATJAŽ: Kaj pa?

VERA: Gregor nosi v sebi veliko žalost. Žalost, pred kakršno lahko samo sklonimo glave.

MATJAŽ: *(bulji v časopis)* Jaz jo sklanjam.

VERA: Gregor je v svoji duši zbral moralne dolgove treh generacij.

MATJAŽ: Ubožček!

VERA: Sam pa je čist, brez madeža. Takšen mora ostati.

MATJAŽ: Naj ostane. Ampak ostane naj tam, kamor sodi.

VERA: Gregor lahko pride domov, kadar hoče! Si razumel? Ponoči ali podnevi! Predvsem pa za božič!

(Odide v kuhinjo. Božiček se pojavi iz teme in pokuka v sobo.)

MATJAŽ: Vera! Pozabila si zaloputniti z vrati!

VERA: *(se vrne)* Kaj si rekel?

(Božiček izgine v temo.)

MATJAŽ: Pozabila si obrisati prah s svoje diplome.

VERA: *(pogleda proti priznanju na steni)* Nisem.

MATJAŽ: *(poškili proti priznanju)* Od tukaj vidim masten prstni odtis prav tam, kjer piše »Mati leta«.

(Vera gre čez sobo in si od blizu ogleda steklo. Ovlaži ga s sapo in skuša obrisati madež s komolcem, vendar ga ne doseže. Sname okvir in gre z njim proti vratom. Pogleda Matjaža, se ustavi.)

VERA: Ni mi všeč izraz na tvojem obrazu.

MATJAŽ: Moj obraz je popolnoma brezizrazen.

VERA: Z izjemo posmeha, ki ti ga ni uspelo prikriti.

MATJAŽ: O ...

VERA: Ne moreš se sprijazniti s tem, da sem dobila priznanje za uspehe na področju, na katerem si ti pogorel.

MATJAŽ: Zakaj? Ker me nihče ni razglasil za mater leta?

VERA: Dobro veš, zakaj.

MATJAŽ: Pa še to si dobila pred tridesetimi leti.

VERA: *(mu porine priznanje pred nos)* Pokaži mi, kje piše, da je veljavnost omejena.

MATJAŽ: Tako priznanje bi bilo treba podaljšati najmanj enkrat na leto.

VERA: Kaj pa tvoje odlikovanje iz prve svetovne vojne? Kdaj je tistemu potekla veljavnost? Takrat, ko so ti ga pomotoma pripeli na prsi?

MATJAŽ: *(se razvname)* Jaz ga že nisem dobil tako kot ti svoje spričevalo o materinstvu.

VERA: Kako pa sem ga dobila?

MATJAŽ: Tako da je tvoj debilni sin na neko žensko revijo poslal spis z naslovom »Moja mati je zlata mati«! Na tvojo pobudo in v besedah, ki si mu jih sama narekovala!

(Vera dvigne priznanje, da bi ga Matjažu razbila na glavi. Matjaž povleče glavo med ramena in čaka. Vera si premisli. Pograbi rob odeje, s katero je pokrit Matjaž, in z njim temeljito očisti steklo. Potem obesi okvir nazaj na steno in odide v kuhinjo.)

MATJAŽ: Zdaj pa res ne bom dobil nič za pit.

VERA: *(pogleda nazaj skozi vrata)* Ko zazvoni telefon, me pokliči.

(Zapre vrata.)

MATJAŽ: Mogoče pa bom.

(Nadaljuje z branjem. Božiček se približa iz teme in pokuka v notranjost. Zada se sliši prihod avtomobila, zapiranje vrat, koraki, glasovi v sosednjem prostoru. Božiček izgine v temo. Jožef pride iz kuhinje in se napoti k mizi.)

MATJAŽ: A veš, da je Napoleonovo srce pojedla mačka?

JOŽEF: *(odčepi pletenko)* Mačka?

MATJAŽ: Tukaj piše, da sta dva zdravnika na Sv. Heleni naredila avtopsijo, da bi truplo lahko balzamirali.

JOŽEF: In? *(Natoči nekaj vina v kozarec.)*

MATJAŽ: Vmes sta skočila na kosilo, srce pa pustila poleg trupla. Ko sta prišla nazaj, sta videla, kako mačka v kotu požira zadnje koščke.

JOŽEF: Zanimivo. *(Poskusi vino.)*

MATJAŽ: Vsa prestrašena sta potem sklenila, da nadomestita izgubo z ovčjim srcem.

JOŽEF: Lepa ironija.

MATJAŽ: Na podoben način je tvoja mati balzamirala našo družino.

JOŽEF: Oče...

MATJAŽ: Iztrgala nam je volčja srca in jih nadomestila z ovčjimi. To velja predvsem zate.

JOŽEF: *(se obrne s kozarcem vina v roki)* Oče, ne danes.

MATJAŽ: Daj mi kozarec vina, pa bom dal mir.

JOŽEF: Mati je rekla, da šele pri večerji.

MATJAŽ: No vidiš. Ovčarka pokaže čekane in ovca ubogljivo zbleja.

JOŽEF: Oče –

MATJAŽ: A te nisem že stokrat prosil, da me ne kliči tako?

JOŽEF: Zakaj ne?

MATJAŽ: Nimam sinov. Imam dva kretena, ki ju je moja žena rodila, zaplodili pa Marsovci.

(Jožef odloži kozarec, dvigne stol, ga postavi ob Matjažev naslonjač, sede nanj.)

MATJAŽ: Nisem gluha, ni treba, da ležeš vame.

JOŽEF: Rad bi ti nekaj povedal. Me boš poslušal do konca?

MATJAŽ: Tvojega ali mojega?

JOŽEF: Ko bom končal svojo knjigo, se bom odselil.

MATJAŽ: Predlagam Kamčatko. Sem ravnokar bral, da imajo na tisoče delovnih mest za upokojene učitelje zgodovine. Glavni pogoj je sposobnost prikriti zgodovino po svoje. Tam boš lahko napisal sto knjig.

JOŽEF: Odselil se bom na svoje.

MATJAŽ: Saj ničesar svojega nimaš! Žena te je oskubla tako temeljito kot tvoja mati piščanca, preden ga porine v pečico.

JOŽEF: Začel bi rad novo življenje.

MATJAŽ: A res? (*Ga pogleda.*) No, če zate ni prepozno, tudi zame ne more biti.

JOŽEF: Zate najmanj. Po zakonih narave bi moral biti že mrtev. Ti si pa vse bolj živ.

MATJAŽ: (*iskreno začuden*) Res?

JOŽEF: Si gluha?

MATJAŽ: Očitno ne.

JOŽEF: Te kaj boli?

MATJAŽ: Ne da bi vedel.

JOŽEF: Te zapušča spomin?

MATJAŽ: Ko bi me vsaj.

JOŽEF: V boljšem stanju si kot jaz. Zakaj bi me torej skrbelo zate?

MATJAŽ: Mene skrbi. Kako se boš znašel, če greš na svoje?

JOŽEF: Kot zmeraj.

MATJAŽ: Kot takrat, ko ti je žena poleg vsega pobrala še hišo in si me prišel prositi, naj te vzamem pod streho?

JOŽEF: Oče ...

MATJAŽ: Če bi vedel, kako hvaležen znaš biti, te ne bi pustil do praga.

JOŽEF: Sem hvaležen –

MATJAŽ: Če bi vedel, da me boš pustil samega s to ovčarsko psico, bi te odslovil z brco!

JOŽEF: Nič ti ne bo manjkalo.

MATJAŽ: Raje porinem glavo v plastično vrečko in požrem dvajset uspavalnih tablet. Evtazanija.

JOŽEF: Evtanazija.

MATJAŽ: Potem pa še toliko rajše. Da mi ne bo več treba poslušati, kako se kaj reče.

JOŽEF: Zakon jo prepoveduje.

MATJAŽ: Kateri zakon? Tisti, ki tebi daje pravico, da starca, ki ga trmasto imenuješ očeta, na božični večer prikrajšaš za kozarec vina?

(Jožef gre k mizi, natoči kozarec, ga odnese Matjažu. Matjaž pograbi kozarec, ga na dušek izprazni, ga vrne Jožefu. Potem se zatopi v časopis. Jožef odnese kozarec na mizo. Se vrne k Matjažu in sede.)

JOŽEF: Doma bi ostal pod določenimi pogoji.

MATJAŽ: *(kolcne)* To vino je zelo čudno.

JOŽEF: Ni dobro?

MATJAŽ: Ne slabo ne dobro. Čudno.

JOŽEF: Ostal bi, če bi se sporazumela o spomeniku.

MATJAŽ: Ker ne vem, o čem govoriš, sporazum ni mogoč.

JOŽEF: Oče, spomenik, ki ga zidam, in ki ga mislim končati, bo ostal le kup kamenja, če ga ne počastiva oba.

MATJAŽ: *(nagne glavo nazaj)* Utrujen sem.

(Jožef vstane, gre k mizi, si natoči vino, srkne, naredi še en požirek. Obdrži kozarec v roki in se obrne k Matjažu.)

JOŽEF: Veš, kdaj me je prvič prešinila misel na spomenik?

MATJAŽ: Ne. *(Zapre oči.)*

JOŽEF: Pred desetimi leti.

MATJAŽ: *(zaprtih oči)* Aja?

JOŽEF: Na gmajni sva pokosila travo. Bila je tako visoka, da je segala do kolien. Tako visoka, da nisem videl kose, ki sem jo pustil v njej, tačas ko sva skočila domov na kosilo. Poslušáš?

MATJAŽ: *(zaprtih oči)* Mhm.

JOŽEF: In ko sva prišla nazaj – bila sva bosa, trava je bila tako mehka, da sva jo hotela čutiti – ko sva prišla nazaj, si ti zagledal rezilo za drobec sekunde prej, preden bi jaz z golo nogo butnil obenj in morda ostal brez prstov. V zadnjem hipu si me zadržal.

MATJAŽ: *(ne da bi odprl oči)* Refleks. Vsak bi to naredil.

JOŽEF: Da si to naredil, ni pomembno. *(Sede na stol ob Matjažu.)* Pomembno je nekaj drugega. Ko si me zgrabil za roko, tule, nad laktom, in me potegnil nazaj, ni bilo v tvojem prijemu nič grobega. Za roko si me prijel kot oče sina. Takrat, oče. Takrat me je prešinila misel na spomenik. *(Matjaž pošklji proti kozarcu v Jožefovi roki. Seže in mu ga vzame. Izpije do dna in mu ga vrne. Nagne glavo nazaj in zapre oči.)*

MATJAŽ: Utrujen sem.

JOŽEF: Ti kar zaspi. Pokrij se, da te ne bo zeblo.

(Potegne mu odejo do vratu.)

MATJAŽ: Pet minut. To je vse, kar potrebujem.

JOŽEF: Ti se kar udobno namesti in spi. *(Odnese kozarec na mizo.)*

MATJAŽ: Saj ne boste večerjali brez mene?

JOŽEF: Ne. Tadej in Judita zamujata. *(Se vrne k Matjažu. Božiček se pojavi iz teme in pokuka v notranjost.)* Ti sezujem copate?

MATJAŽ: Ne! ... Ne ... Zmeraj bodi obut. Nikoli ne veš ...

JOŽEF: ... kdaj boš v travi naletel na rezilo kose.

MATJAŽ: Kdaj bo treba na pot. (*Odpre oči*) Seži mi v žep.

JOŽEF: Kaj?

MATJAŽ: Tule, v prsni žep.

JOŽEF: Zakaj?

MATJAŽ: Mašila. Porini mi jih v ušesa. Premrle prste imam.

(*Jožef seže Matjažu v prsni žep in izvleče dva plastična čepka.*)

MATJAŽ: Daj mi ju noter. Edina zaščita pred Gregorjem. Zadnjič me je hotel ubiti.

JOŽEF: (*porine Matjažu v vsako uho po en čep*) V redu? (*Molk. Glasneje:*) Bo v redu?

MATJAŽ: Zakaj pa vpiješ? Saj te slišim.

JOŽEF: Če me slišiš, ni to nobena zaščita. (*Mu skuša poriniti čepke globlje v ušesa.*)

MATJAŽ: Daj mi jih ven. Daj mi jih ven! (*Jožef mu vzame mašila iz ušes in mu jih porine v prsni žep.*) Zadrži ga raje malo v kuhinji. Nekaj minut, to je vse, kar potrebujem. (*Jožef gre proti vratom.*) A si videl Božička?

JOŽEF: (*se obrne*) Kaj?

(*Božiček se umakne v temo.*)

MATJAŽ: Prišel je z vrta in prinesel darilo. Delal sem se, da spim, pa je mislil, da ga ne vidim.

(*Jožef mu potipa čelo.*)

JOŽEF: Ti si kar odpočij. Nikamor ni treba.

MATJAŽ: Treba bo, treba.

JOŽEF: Ne mudi se ti.

MATJAŽ: Mudi se mi pa res ne.

(*Jožef odide v kuhinjo.*)

MATJAŽ: (*se premakne, že napol v spanju*) Prišel je pome. Uradni vpoklic v Luciferjevo vojsko.

(*Trenutek tišine. Na televiziji predvajajo božične pesmi. Iz kuhinje pride Gregor, ki použiva zadnje koščke torte. Oblize si prste. Skloni se. Od blizu si ogleda svoji dve nogi. S prstom se dotakne copatov in šteje:*)

GREGOR: En dva tri, en dva tri, dvojce nog mi iz hlač štrli. En dva tri, en dva, tretje pa nikjer ni. (*Se vzravna, zapre oči in intenzivno razmišlja.*) Kam je šla tretja noga, da je nikoli ni? Tretja noga je naredila predolg korak, izgubila se je tja gor, v oblak, sploh ne ve, da jo pogreša vsak. (*Poskoči.*) Skok dveh nog! (*Poskoči.*) Skok dveh nog! (*Obstane pred Matjažem in ga gleda. Matjaž nekajkrat zasmrči. Gregor se ustavi pred televizorjem. Poslušaj petje, zakrili z rokami, dirigira. Se obrne k drevesu. Se zažene in trikrat teče v krogu okoli njega. Vmes:*) Nehaj, nehaj, nehaj, nehaj, nehaj

... nehaj! *(Se ustavi, zadihan.)* Nehal sem. Bravo. *(Se potpreplja po glavi.)* Priden. *(Začne korakati gor in dol, se vmes ustavlja.)* Zakaj gre senca z menoj tja po tlaku? Zakaj gre senca z menoj tja po tlaku? Zakaj gre senca z menoj tja po tlaku? *(Ugotovi, da je obstal pred Matjažem, ki še vedno spi. Sede na stol, ki ga je Jožef pozabil vrniti k mizi, in se nagne k Matjažu.)* V sanjah sem veter, veter, veter, ki veje veje vija vaja vija vaja, čez valove pšenice, čez polja olja olja zaspana, samotne gorice in govorice in ptice, potresa gozdove, drvi čez bregove, tolaži in boža – *(Matjaž se zdrami in zgrožen strmi v Gregorja. Gregor se nekoliko odmakne. Gledata se.)*

MATJAŽ: Če mi prineseš kozarec vina, ti bom dovolil, da mi odrecitiraš še eno.

(Pokaže k mizi. Gregor gre in natoči dva kozarca, nekaj vina zlije po mizi, se vrne s kozarcema k Matjažu, ki enega vzame. Trčita, izpijeta. Gregor odnese prazna kozarca nazaj na mizo. Se vrne k Matjažu, sede, skloni glavo. Božiček se pojavi iz teme in pokuka v sobo.)

GREGOR: Pa nisem veter, nisem, nisem veter, krikne srce, ko valujoče polje umre. Ne morem pregnati oblakov. Pa bi rad, tako tako rad, tako tako rad vsem nesrečnim podaril pomlad ...

MATJAŽ: Ubogi fant. Nisi le nor, si tudi nesrečen.

(Matjaž in Gregor strmita drug v drugega. Potem si Matjaž potegne odejo nazaj do vratu in zapre oči. Gregor ga gleda. Potem se uleže na tla pred njim in začne sesati palec. Glavo položi Matjažu na copate. Zaspi. Na televiziji slišimo božično petje.)

(Skozi francosko okno posijeta v sobo dva žarometa. Božiček se jadrno umakne v temo. Ustavi se avto. Slišimo odpiranje in zapiranje vrat. Koraki. Pred oknom se pojavita Judita in Tadej. Pritisneta nosove ob šipo in pogledata v sobo. Tadej pritisne ob šipo. Okno se odpre. Vstopita. Tadej zapre okno in stopi naprej.)

JUDITA: Počakaj malo. *(Si popravi pričesko.)* Kako zgledam?

TADEJ: Na tla bodo padli. *(Zagleda Matjaža in Gregorja.)* Dva sta že. *(Zakorači naprej.)*

JUDITA: *(ga potegne nazaj)* Počakaj. Na, drži mi. *(Iz torbice potegne ogledalce in ga porine Tadeju v roko.)* Dvigni ga. Še. Malo manj. *(Iz torbice vzame šminko in si začne barvati ustnice.)*

TADEJ: Zakaj ne moreš biti naravna?

JUDITA: To je moja narava. Če ti ni všeč, povej.

TADEJ: Sem rekel, da mi ni?

JUDITA: Jaz sem rekla. Se spomniš? Takoj na začetku. Tadej, sem rekla, ti potrebuješ drugačno žensko. Ti potrebuješ skuštrano miš, ki teka okrog v spalni srajci in se umije tako pogosto, kakor jo na prostem zaloti dež.

Malo niže. (*Prime Tadeja za roko in mu jo potegne navzdol.*) Ti nisem rekla? Kaj rineš v damo, ki je deset let starejša in ima čudne higienske navade, ki so puncam tvojih let tako tuje.

TADEJ: Ne pretiravaj.

JUDITA: Kaj ti bo staromodna ženska, ki ji urejen videz še nekaj pomeni, ko bi lahko v torbici nosila samo zavojček kondomov in čao miki?

TADEJ: Si končala?

JUDITA: Ne. (*Ga prime za roko in mu jo dvigne.*)

TADEJ: Mislim, z neumnim čvekanjem?

JUDITA: Pravzaprav je ta barva premočna. Poglej. (*Potegne ogledalce Tadeju iz rok in ga obrača, da bi ujela najboljšo svetlobo.*) Ogabno. Kot da me je kdo usekal v gobec in mi pustil krvavo rano. Na, primi.

(*Mu porine ogledalce nazaj v roko, seže v torbico, izvleče papirnat robček in si z njim temeljito očisti ustnice. Se ozre; ne ve, kam bi vrgla robček. Razprostre ga in ga napiči na božično drevo.*)

TADEJ: Samo čas zgubljava.

JUDITA: A res? (*Pogleda k tlor.*) Mogoče je kje na tleh, skloni se in ga poišči. (*Pobrska po torbici in izvleče drugo šminko.*) Si ga našel? Nisi. Drži mi špegl, da ga ne zgubiva še več. Tvoja minuta je vredna najmanj milijon. Zdaj ko si tak businessman. (*Se začne ponovno šminkati.*)

TADEJ: Zakaj si tako nataknjena?

JUDITA: (*ga prime za roko in mu jo zniža*) Ker me tvoji ne marajo in sem tukaj zato, da bi ti naredila uslugo.

TADEJ: Saj ni treba –

JUDITA: Ni treba? (*Mu iztrga ogledalce in ga porine v torbico.*) Pa bi prej povedal. (*Se obrne, da bi šla.*)

TADEJ: (*jo potegne nazaj*) Judita! Božični večer je.

JUDITA: Nisem verna.

TADEJ: Ne gre za to. Moja družina ni praznovala božiča skoraj petdeset let. Babica hoče, da je to nekakšna ... družinska sprava. Poleg tega ... (*Odmahne.*)

JUDITA: Poleg tega pa je to idealna priložnost, da očeta poprosiš za tisti kos zemlje, a ne? Kako ti ga naj odreče na božič?

TADEJ: A tebi pa ni več do tiste zemlje?

JUDITA: Hočem reči, da se ni treba pretvarjat. Družinska sprava ti pomeni še manj kot meni.

TADEJ: A ne moreš zdržat pol ure? A je res treba, da se prepirava takoj, ko prideva? Že tako ...

JUDITA: Že tako mislijo, da si na glavo padel, ko si se oženil z menoj. To si hotel povedati. Ne?

TADEJ: Zmagala si. Greva? (*Se obrne.*)

JUDITA: (*ga potegne nazaj*) Če sem zmagala, me moraš ubogati. Najprej me objemi in mi daj ljubčka, na vsako lice po enega, pošepni mi v uho, da me imaš še zmeraj rad, vsaj še malo, čeprav bi me najraje sunil v rit, potem pa greva in tvojim pokaževa, da sva najbolj srečna na svetu.

TADEJ: Čeprav nisva?

JUDITA: Seveda sva. (*Tadej se obotavlja. Judita ga stisne k sebi.*) Oprosti. Prava mrha sem. Ampak potrebuješ me še, priznaj.
(*Judita vzame iz torbice papirnat robček in si obriše oči, čeprav ni videti, da bi jokala.*)

TADEJ: Zakaj se pa cmeriš?

JUDITA: Ker si dober do mene. In mi vse odpustiš.

TADEJ: (*zavzdihne*) Judita ...

JUDITA: Tvoja potrpežljivost me gane, ne morem pomagati.

(*Razprostre robček in ga natakne na drevo, poleg prvega. Ko se obrne, nenadoma zagleda Matjaža in Gregorja.*)

JUDITA: (*prestrašena*) Kdo je to?

TADEJ: Dedek, saj ga poznaš.

JUDITA: Oni na tleh.

TADEJ: Stric Gregor. Ne bo te pojedel.

JUDITA: Zakaj leži na tleh? Je bolan?

TADEJ: Narkoleptičen. Vsakih pet minut se zvrne in za nekaj časa zaspi.

JUDITA: Kaj pa počne, ko je buden?

TADEJ: Grem po babico in očeta, očitno sta v kuhinji.

JUDITA: Ne puščaj me same!

TADEJ: Sedi in končaj s svojim šminkanjem.

JUDITA: (*se odpravi proti steklenim vratom*) Bom raje počakala v avtu.

TADEJ: Daj, obnašaj se vsaj pol ure, kot da si stara vsaj petnajst let!

JUDITA: (*sede k mizi in se našobi*) Če se ne vrneš v dveh minutah, bom začela kričati. (*Pogleda na zapestno uro.*)

(*Tadej odide v kuhinjo. Judita odpre torbico, izvleče ogledalce in si na nekaj mestih popravi pričesko. Izvleče cigareto, pogleda k Matjažu in Gregorju, si premisli, porine cigareto nazaj v škatlo in škatlo v torbico. Poigrava se s plamenom vžigalnika. Pospravi vžigalnik. Se nagne naprej in gleda TV. Nestrpno zavzdihne, pogleda na stensko uro.*)

JUDITA: (*nestrpno, pridušeno*) Tadej, kje si? Prav krut si do mene, da veš.

(*Gregor se zbudi in sede pokonci. Zastrmi se v Judito. Judita otrpne. Gregor vstane in stopi proti njej.*)

GREGOR: Frida!

JUDITA: (*plane s stola*) Nisem Frida! (*Začne se umikati.*) Tadej!

(*Ritensko se umika okoli mize, potem okoli drevesa. Gregor ji sledi.*)

GREGOR: Frida! Frida! Frida!

JUDITA: Tadej, pridi sem!

GREGOR: Smisel! (*Dvakrat poskoči.*) Smisel! Smisel!

JUDITA: Česa?

GREGOR: (*divje maha z rokami in jo zasleduje po sobi*) Smisel je črna barva dreves, ki kaplja, ki kaplja na zelene krastače, na zelene krastače –

JUDITA: Že mogoče.

GREGOR: Smisel je bodljikavi konec morja, morja, kamor se gnetejo izobčenci pred svetom notranjosti, pred *mrzlim* svetom notranjosti –

JUDITA: Strinjam se.

GREGOR: Smisel je vedno navzoč in nalepljen na zrak, na vodo in smeh trohnečih živali v nerazumnih džunglah, ki jih iztrebljamo –

JUDITA: Pokvarjeni smo. (*Zavpije.*) Tadej!

GREGOR: Smisel je razlit po mestnih ulicah, ja, po ulicah, natisnjen je na plakate, reklame, ponudbe in smerokaze –

JUDITA: In bankovce, in davčne obrazce ...

GREGOR: A mi ga vendar tako zagonetno iščemo, slepci nori, slepci.

JUDITA: Jaz ga ne.

(*Znajde se v kotu, od koder ne more, ker stoji Gregor pred njo. Gledata se. Gregor se obrne, skloni glavo, gre k mizi, sede na stol. Nenadoma je potr. Judita mu počasi sledi in sede na stol na drugem koncu mize.*)

JUDITA: Smisla ne smemo iskati. Živeti ga moramo. A ne zveni pametno? Prebrala sem v neki reviji. Včasih kaj preberem. Čeprav se mi na zunaj ne vidi, a ne? (*Premor.*) Se nočete pogovarjati?

GREGOR: (*počasi dvigne glavo in jo pogleda*) On pa stoji pred vzhodom rdeče krogle, nož je nabrusil na skalah nore strasti –

JUDITA: (*ploskne z rokami*) Vi ste pesnik! Jaz sem pa mislila (*naredi kret-njo*) ... da ste ...

GREGOR: (*vstane in stopi proti njej*) Frida!

JUDITA: (*vstane in se jadrno umakne*) Frida pa nisem.

GREGOR: S sunkovitimi udarci zdrobita skale, ki ležijo med njima. Sonce jima razpeni kri.

JUDITA: Pomota!

GREGOR: S kačastim telesom ga ovije ovije ovije in žari vanj, žari vanj trpkih, trpkih oči –

JUDITA: (*se umika pred njim*) Čisto nič ne žari. (*Zavpije.*) Tadej! (*Tiše, sama sebi.*) To mi boš plačal. (*Na ves glas.*) Tadej!!! (*Matjaž se zbudi, sede pokonci in se zastrmi vanjo.*) Kaj pa zijate vame?

MATJAŽ: Pomladila si se.

JUDITA: Dobra šala. Če mi še niso osiveli lasje, mi bodo vsak hip. Tadej!!!

MATJAŽ: (*si natakne očala*) Sploh nisi ti.

JUDITA: Ne? Kdo pa sem?

MATJAŽ: Pridi bliže, da vidim.

JUDITA: Nisem naprodaj.

MATJAŽ: Kaj potem delaš tukaj?

JUDITA: S Tadejem sva prišla na božično večerjo.

MATJAŽ: S katerim Tadejem?

JUDITA: Vidim, da ste poleg vsega še filozof.

GREGOR: Frida!

JUDITA: Nasploh ste vsi tako zanimivi, da bi morali odpreti hišo strahov in pobirati vstopnino.

GREGOR: V mojih ustih je zid, zaraščen z gostim slakom. Zrak mojih pljuč udarja vanj in se vrača vame. (*Maha z roko.*) Ha hu, ha hu, ha hu. Zid je kamnit in močan. (*Tolče s pestjo.*) Dng, dng, dng! Da bi ga izpljunil, bi moral imeti silo deseterih, stoterih pljuč, tisočerihi pljuč!

JUDITA: Tudi moja pljuča niso kaj prida. (*Tadej pride iz kuhinje.*) Prav nesramen si. Toliko, da nisem znorela.

TADEJ: Pozdravljen, dedek.

MATJAŽ: Pridi bliže. (*Tadej se ustavi pred Matjažem, ki se nagne naprej in si ga ogleda.*) Se mi je zdelo, da je to tvoja baba.

TADEJ: Žena, dedek.

MATJAŽ: Baba ostane baba tudi potem, ko je žena. Včasih postane še bolj babja. Poglej svojo babico.

GREGOR: (*prime Judito za roko*) Frida!

JUDITA: (*se ga otrese in skoči proč*) Nisem Frida! Zakaj me kliče tako?

TADEJ: Spominjaš ga na njegovo ljubezen.

JUDITA: Šališ se.

TADEJ: Res. Oba sta bila stara šestnajst let. Kot Romeo in Julija. Potem je lepega dne ...

(*Se zadrži, pogleda Gregorja.*)

JUDITA: Kaj?

TADEJ: (*priđušeno, da Gregor ne bi slišal*) Izginila. Neznano kam.

JUDITA: (*pogleda Gregorja s pristnim sočutjem*) Ne.

TADEJ: Že prej je bil čuden, takrat pa se mu je trdi disk dobesečno sesul. In mu zmešal fajle v ta čudna ocvrta jajca. Babica misli, da je to poezija. Celo sonetni venec je napisal tej svoji Fridi. (*Se obrne, glasno.*) A ne, stric Gregor? Povej Juditi kakšno pesmico.

JUDITA: Ne! – Danes nisem razpoložena.

TADEJ: Si spesnil kaj novega, stric?

MATJAŽ: Če ga misliš spodbujati, vaju prosim, da stopita gor do gmajne, naj napiše pesem o spomeniku, ki ga zida tvoj oče.

TADEJ: *(neprijetno presenečen)* Spomenik? Komu?

MATJAŽ: Vsemu, kar leze in gre.

TADEJ: Pa ne na gmajni!

MATJAŽ: Prav tam.

TADEJ: Se zavedaš, kakšna lokacija je to?

MATJAŽ: Vetrovna. Nihče ni ušel prehladu, kdor je tam krave pasel.

TADEJ: Ob glavni cesti, dedek. Super razgled. Gorice so blizu, in gozd. Si kdaj pomislil, da bi tam lahko stal motel z restavracijo?

MATJAŽ: Nikoli. Spim lahko tukaj, hrana pa tudi ni tako slaba, da bi moral jesti druge.

TADEJ: Govorim o gradnji turističnega objekta! O investiciji! O prihodnosti –

MATJAŽ: Čigavi?

TADEJ: *(po premoru)* Dedek, poslušaj –

JUDITA: Tadej, ne bi raje počakal?

MATJAŽ: Danes bi vsi nekaj zidali. Spomenike preteklosti, spomenike prihodnosti. Včasih smo bili srečni, če smo lahko nakrmili krave.

TADEJ: Ni več krav. Krave so danes razkosane, zavite v celofan in razstavljene v supermarketih. Svet gre naprej, mi pa z njim.

MATJAŽ: Jaz ne. Že sto let sem na istem mestu.

TADEJ: Si ponosen na to?

MATJAŽ: Na kaj si pa ti ponosen?

TADEJ: Na prihodnost, ki je pred mano.

MATJAŽ: Res? Ti bi uspel na Kitajskem, lahko bi izumljal čistilne naprave za babico.

TADEJ: Dedek –

MATJAŽ: Bila bi ti strašno hvaležna.

TADEJ: Ne potrebujem hvaležnosti, potrebujem zemljo na gmajni.

MATJAŽ: Prosi očeta, naj podre spomenik.

TADEJ: Zakaj ga sploh zida?

MATJAŽ: In to na moji zemlji.

TADEJ: Zemlja je tvoja?

MATJAŽ: Odkar je na njej spomenik, ni več moja, ampak Satanova.

TADEJ: Satan je zmeraj pripravljen na posel. Bolj me zanima, ali si ti pripravljen prepisati zemljo name.

MATJAŽ: Prinesi mi kozarec vina, pa bom videl.

(Tadej mu jadrno natoči kozarec vina. Gregor, ki sedi pri mizi, mu nena doma sklene roke okoli zapestja roke, v kateri drži kozarec.)

GREGOR: Zakaj nisem več otrok pomladnega vetra ...

TADEJ: *(nestrpno)* Ne vem, stric. Če bi vedel, bi ti povedal.

GREGOR: Zakaj nisem več –

TADEJ: Daj, spusti roko, okay? (*Zavpije.*) Stric!

(*Gregor se prestraši in umakne roko. Tadej odnese kozarec Matjažu, ki ga na dušek izprazni in vrne kozarec Tadeju.*)

MATJAŽ: Tako čudnega vina še nisem pil.

TADEJ: (*postavi kozarec nazaj na mizo in se obrne*) No? Povej.

MATJAŽ: A ja, gmajna. Žal je stvar taka, da ti je ne morem dati.

TADEJ: (*zajame sapo*) Zakaj ne?

MATJAŽ: Ne znaš spoštovati zemlje.

TADEJ: Dedek, zemlja je tukaj zato, da nas hrani, da nam daje tla, na katerih lahko gradimo –

MATJAŽ: Koliko sob bo imel motel?

TADEJ: Dvajset.

MATJAŽ: Imaš že načrte?

TADEJ: Seveda.

MATJAŽ: Vsaka soba bo imela kopalnico?

TADEJ: Normalno.

MATJAŽ: In sekret?

TADEJ: Menda ne misliš, da bodo gostje tekali v grmovje.

MATJAŽ: Pričakuješ, da bodo sobe ves čas oddane?

TADEJ: Mimo pelje mednarodna cesta.

MATJAŽ: Dvajset sob, štirideset gostov, in vsak se bo najmanj enkrat na dan posral. Kam bo šel ves tisti drek?

TADEJ: (*osupel*) Dedek ... v greznico!

MATJAŽ: Imel boš greznico?

TADEJ: Ja kaj pa?

MATJAŽ: In temu ti praviš spoštovanje do zemlje?

TADEJ: Dedek ...

MATJAŽ: Da bo v sveta tla, v katerih ležijo kosti najmanj tridesetih rodov tvojih prednikov, praznilo čreva bôgve koliko Švabov, Avstrijcev in Lahov?

TADEJ: Dedek, na gmajni ni nihče pokopan.

MATJAŽ: Vprašaj očeta.

TADEJ: Zakaj? On ve, da je na gmajni nekdo pokopan?

MATJAŽ: Vprašaj ga.

TADEJ: On ve, *kdo* je tam pokopan?

MATJAŽ: A ti nisem rekel, da zida spomenik?

TADEJ: Spomenik komu, za božjo voljo?

MATJAŽ: Žrtvam vojne.

TADEJ: Katere vojne? In zakaj na gmajni?

MATJAŽ: Ker pozna zgodovino in ve, kdo vse je umiral v teh krajih. Knjigo piše o tem. Ti nikdar ni povedal?

TADEJ: Ne.

MATJAŽ: Meni je. (*Šteje na prste.*) Kelti, Rimljani, Huni, Goti, Avari, Langobardi, Franki, Sloveni, Madžari, Turki, Avstrijci, Italijani, Francozi, Nemci, Srbi, Hrvati, in še in še. Zaman bi iskal krpo zemlje na svetu, v kateri trohni toliko različnih kosti.

TADEJ: Dedek, oprosti, ampak tvoj odnos do zemlje je, milo rečeno, predpotopen.

MATJAŽ: Res?

TADEJ: Kot če na računalniku ne bi hotel zbrisati fajla, da narediš prostor za novega.

MATJAŽ: Zemlja je računalnik?

TADEJ: V določenem smislu je vse na tem svetu samo zbirka fajlov. Ki jih spreminjaš, brišeš, dodajaš, kakor se spreminjajo tvoje potrebe.

MATJAŽ: Nisem vedel.

TADEJ: Seveda nisi. Obnašaš se, kot da je fajl samo eden in kot da si v njem obtičal. Tako kot Gregor. Tudi njemu odpove miška, ko pritisne »Exit«. Vsem, se mi zdi, vsem v naši družini.

MATJAŽ: Razen tebi.

TADEJ: Nočem se hvaliti, ampak dejansko sem ta trenutek edini v družini, ki lahko misli za vse. Vsi drugi mislite le vsak zase.

MATJAŽ: Dovolj mi, da mislim zase vsaj še do smrti.

TADEJ: (*počepne ob Matjažu*) Dedek ... Potrebujem gmajno. (*Prime Matjaža za roko.*) Potrebujem jo.

MATJAŽ: (*mu odtegne roko*) Vprašaj babico. Njena je.

TADEJ: (*sunkovito vstane*) Zakaj mi pa nisi takoj povedal?

MATJAŽ: Hotel sem videti, kako daleč mi boš zlezel v rit.

TADEJ: Ni lepo, da nisi pošten do mene.

MATJAŽ: Hvala za darilo, vnuk. Vesel božič tudi tebi.

(*Zazvoni Tadejev mobilni telefon. Nosi ga v posebnem toku za pasom, kot revolver. Izvleče ga in ga dvigne k ušesu.*)

TADEJ: Ja ... Poslušaj no ... Božič je ... Ja seveda se trudim, kaj pa misliš ... So pa stvari nekoliko zapletene ... Ne skrbi ... Bom. Čao. (*Porine mobilni telefon nazaj v tok. Pogleda Judito.*) Vinko ... Kujon netaktni ... Sprašuje, ali že imava parcelo.

GREGOR: (*nenadoma oživi in prime Tadeja za roko*) Kamen je kamen, dva kamna še kamna, več kamnov je cesta, ki vodi v kamnito daljavo. Po njej kot za stavo hrume in brezglavo drvijo vozila – z otožnim kriki se dvigajo ptice nad sivo, kamnito puščavo –

TADEJ: Stric, spusti me. Rekel sem, spusti me! (*Mu nasilno iztrga roko.*)

GREGOR: (*pokaže Judito*) Frida.

TADEJ: Zabavaj jo, dokler se ne vrnem. (*Gre proti vratom v kuhinjo.*)

JUDITA: (*mu sledi*) Bom raje jaz zabavala tebe.

TADEJ: (*se obrne*) Judita, prosim. Sam bi rad govoril z njima. Z vsakim posebej sam.

JUDITA: Nočeš, da gledam, kako jima lezeš v rit.

(*Tadej samogibno izproži roko in ji primaže klofuto. Takoj obžaluje.*)

TADEJ: Oprosti.

JUDITA: Je že v redu.

TADEJ: Judita ... Sploh ne vem, kaj ... Pojdi z mano.

JUDITA: Bom kar ostala.

TADEJ: Si prepričana?

JUDITA: Nikoli bolj.

(*Iz kuhinje pride Vera in prinese košarico piškotov.*)

VERA: Da boste malo prigriznili. Puran se še peče. (*Položi košarico na mizo, zagleda razlito vino, ostanke vina v kozarcih.*) Kdo je pil vino iz štirih kozarcev?!

TADEJ: Babica, kje je oče?

VERA: Dobro veš, da se tvoj stric in dedek spremenita v pošasti, če kaj popijeta. Danes sta izjemoma upravičena vsak do enega kozarca. Med večerjo. Ne na prazen želodec.

TADEJ: Pila sva midva z Judito.

VERA: Iz štirih kozarcev?!

TADEJ: Takoj jih grem umit.

VERA: (*pobere kozarce*) Raje povej svoji ženi, naj si sezuje škornje. Naj bo to njeno božično darilo.

(*Gre proti vratom, ki jih zaradi polnih rok ne more odpreti. Tadej ji po-hiti na pomoč.*)

MATJAŽ: Poglej! (*Pokaže proti televizorju.*) Poglej, kaj so spet izumili Kitajci. (*Vera se obrne.*) Metlo, ki čisti z vodnim curkom. Poglej, kako vse odnese pred sabo. Umazanijo, škornje, celo lastnike škornjev. S tem bi lahko počistila nesnago iz hiše v manj kot petih minutah.

(*Vera odide v kuhinjo. Tadej ji sledi, zapre vrata za sabo. Judita si začne sezuvati škornje. Matjaž in Gregor jo gledata. Dvigne prvi škorenj in ga spusti na tla poleg sebe. Začne si sezuvati drugega. Si premisli, se neha sezuvati. Pobere sezuti škorenj in si ga znova obuje. Iz torbice vzame škatlico cigaret, izvleče eno, si jo prižge. Puhne dim v zrak, potem še enkrat, in še enkrat.*)

JUDITA: Moje božično darilo bom jaz. Takšna kot sem. To bo moj prispevek k družinski spravi. (*Vstane, natoči vina v kozarec, ga odnese Matjažu.*) Izvolite.

(*Matjaž na dušek izpije in ji vrne kozarec.*)

MATJAŽ: Tako čudnega vina še nisem pil. Poskusi, boš videla.

JUDITA: Danes je božični večer, zato sem izjemoma, poudarjam, *izjemoma* upravičena do abstinence. Vendar šele med večerjo. Ne na prazen želodec. (*Natoči dva kozarca, ponudi enega Gregorju, drugega dvigne sama.*) Na zdravje, Gregor. Sploh ne vem, zakaj sem se te bala.

(*Sede in pije. Gregor hitro izpije svoj kozarec, ga odloži, primakne stol k njenemu, se zaupno nagne proti njej.*)

GREGOR: Dva dni pred koncem potrkam na grad ...

JUDITA: Sama dobrota te je. Sama nesrečna dobrota. (*Z roko mu skuštra las.*) Zakaj me tako gledaš?

GREGOR: Frida.

JUDITA: Jo zelo pogrešaš? (*Gregor prikima. Judita se nagne naprej in ga pogleda v oči.*) Mojbog! Kako si ti nesrečen!

GREGOR: Dva dni pred koncem potrkam na grad ...

JUDITA: Se ne znaš pogovarjati?

GREGOR: (*nestrpno prikima*) Dva dni pred koncem potrkam na grad, na črvena hrastova vrata, in čakam dve stoletji, da se odpro.

JUDITA: (*nežno*) Gregor ... (*Iztegne roko in ga poboža po glavi.*)

GREGOR: (*jo zgrabi za roko in vstane*) Dvignem se na vrh, na stolp! Pod mano leži ves širni svet: reke tečejo v modri svetlobi –

JUDITA: Gregor, pomiri se –

GREGOR: Vrnem se na kamnito dvorišče, ležem na tla, med lobanje, veter me kotrlja po zlizanem tlaku –

JUDITA: Gregor!

(*Gregor poklekne in ji zagrebe glavo v naročje. Objame jo okoli pasu.*)

JUDITA: (*ga boža po glavi*) Ti se kar zjoči. Tudi jaz bi se, pa nimam nikogar, ki bi me božal. Preveč ljudi si domišlja, da jih nič ne more povoziti.

GREGOR: (*jo pogleda*) Frida!

JUDITA: Prav, bom pa Frida. Čeprav ne razumem, zakaj je ne moreš pozabiti. Mene pozabijo že naslednji trenutek. Razen če imajo od mene korist. (*Poboža Gregorja po glavi.*) Se sploh zavedaš, kako nenavaden si? Za tako ljubezen bi se marsikatera ženska dala bičati! Mogoče pa je bila Frida angel. Si kdaj pomislil na to? Angel, ki te je s svojim dotikom zmedel in zdaj govoriš božje besede –

GREGOR: (*jo prime za roko*) Frida!

JUDITA: Ne, Gregor. Jaz nisem angel. Prej hudič. Moške spravljam ob živce. Ne ob pamet, za to sem preveč navadna. Ob živce pa.

GREGOR: Skočim z visoke skale na mrzel tlak, da bi utrnil svetlobo te čudne zavesti, te čudne, čudne zavesti –

JUDITA: (*ga poboža*) Ne razumem tvojih besed. Jih pa čutim.

GREGOR: Zakaj gre senca z menoj tja po tlaku?

JUDITA: Tudi jaz se sprašujem. Lani sva bila s Tadejem na Kanarskih oto-

kih. Ne boš verjel – že prvi dan me je prikovalo pred neko izložbo. V njej sem zagledala svoj odsev. Ni se mi zdelo mogoče – mislila sem, da lahko greš po svetu in pustiš samega sebe doma.

GREGOR: *(se ji zazre v oči)* Prazen je ves moj obraz, kot trudni čas –

JUDITA: *(ga stisne k sebi)* Gregor, ne ... Počutim se krivo za to, kar nosiš v sebi. Kako se ti naj oddolžim? *(Prime ga za ramena, ga odmakne od sebe.)* Poglej me v oči.

GREGOR: *(sklanja glavo, kot da mu je nerodno)* Frida.

JUDITA: Kaj bi rad, da naredi Frida? *(Gregor ji desno roko previdno položi na levo dojko in se ji zaupljivo zazre v oči. Judita ugasne cigareto v kozarcu za vino, prime Gregorja za levo roko in mu jo položi na svojo desno dojko.)* To bi rad, da naredi? *(Gregor resno prikima.)* Misliš, da bi to bilo pametno? *(Gregor resno prikima.)* Jaz pa nisem sigurna. Čeprav je res, da bi to naredila kot Frida, ne kot Judita. A ne? *(Gregor resno prikima.)* In že večkrat sem si želela, da bi lahko bila nekdo drug. In naredila kaj, česar Judita ne bi. Čeprav sem marsikaj takega naredila že kot Judita. Zmeraj sem hotela osrečevati ljudi. Predvsem tiste najbolj nesrečne. Ko sem bila še majhna, sem hotela krasti torbice našminkanim damam in razdajati nakradeno revnim otrokom. *(Seže po torbici, izvleče ogledalce, si popravi pričesko, ki jo je Gregor zmršil.)* Zadnjič je neki otrok meni hotel ukrasti torbico. *(Iz torbice vzame šminko in si nalahno pobarva ustnice. Vrne šminko in ogledalce v torbico in jo zapre.)* Greva? *(Gregor prikima.)* Na majhen sprehod? Do avtomobila tam zunaj? *(Gregor prikima in vstane. Odpravita se proti francoskemu oknu. Vrata iz kuhinje se odpro, vstopi Tadej in pridrži vrata za Vero, ki prinese veliko skledo juhe.)*

VERA: Gregor? Kam odhajaš?

JUDITA: Na sprehod ga peljem.

VERA: Saj ni otrok. Pridi, Gregorček, papcali bomo.

(Postavi skledo na sredo mize. Tadej prinese štiri umite kozarce. Gregor spusti Juditino roko, pohiti k mizi, sede.)

GREGOR: Nekdo že dva dni zunaj stoji in čaka, le čaka ...

VERA: Tadej, povej svoji ženi, da se ji ni treba sezuti – za božič ji poklanjam pravico, da ostane zvesta svojim maniram.

(Odide v kuhinjo. Judita se obrne in odpre francosko okno.)

TADEJ: *(plane za njo)* Judita ...

GREGOR: *(plane za njo in jo prime za roko)* Frida!

JUDITA: No, prav. Gregorček. *(Zapre okno.)* Pa bom ostala. Samo zaradi tebe. Pa še škornje si bom sezula, mogoče ti bodo všeč moje noge.

(Gre nazaj k mizi, Gregor jo ves čas drži za roko.)

TADEJ: Kaj ti pa je? Si se napila?

JUDITA: (*sede in porine torbico pod mizo*) Ne, dragi mož, moj preljubi Tadej, vir moje radosti in predmet mojega poženja, vitez z mobitelom in junak poslovnih podvigov, ne. Tvoja draga se ni napila. Polastili so se je Marsovci. Sploh več nima kontrole nad svojimi besedami. Kaj šele dejanj! (*Začne si sezuvati škornje.*)

MATJAŽ: (*se nenadoma zdrami*) Marsovci? A so spet pristali?

JUDITA: Seveda. S Tadejem sva jih videla iz avta. Nekaj je priletelo po zraku, delalo je pk-pk-pk, in potem puuumf! – kot da se je razletelo v iskre.

MATJAŽ: Vedel sem, da se bodo vrnil.

TADEJ: Videla sva ognjemet, ne pa Marsovce. Slišala sva petarde.

(*Judita zbrca škornje pod mizo, se nagne nazaj na stolu in iztegne levo nogo.*)

JUDITA: Poglej si to, Gregor. A nima Frida seksi nog?

TADEJ: Judita, opravičil sem se.

JUDITA: Te ne mika, da bi jih pograbil z obema rokama?

TADEJ: Me res moraš kaznovati na tako ... grob način?

JUDITA: Si slišal, Gregor? Tvoja Frida je pokvarjena, pijana in groba. (*Gregor se spusti na kolena in silovito objame njeno iztegnjeno nogo.*) Au! Kako si grob šele ti.

TADEJ: Stric! Spusti Judito!

JUDITA: Zdaj me pa malo pobožaj, da vidim, ali znaš biti nežen.

TADEJ: Stric, spusti jo ta trenutek!

(*Gregor pograbi Judito okrog pasu, kot da pri njej išče zavetje. Iz kuhinje prideta Jožef in Vera.*)

TADEJ: Stric, to je zadnje svarilo!

JOŽEF: Tadej, ne!

(*Tadej pograbi Gregorja za roko in za lase in ga surovo potegne proč od Judite. Pahne ga na tla. Preden se lahko znese nad njim, ga Jožef z rokami vklepe od zadaj. Vera izusti dolg, pretresljiv krik. Trenutek tišine.*)

GREGOR: (*na tleh*) Komu jezik iztrgati, komu lastno kri pljusniti v obraz? Senca, senca, senca pade do zaprtega okna. Prihaja po poti, prihaja z neba, iz globin. Zdaj hitreje, zdaj bo tu.

(*Vstane. Iztegne roko proti francoskemu oknu in obnemi. Zunaj, pred oknom, stoji Božiček z malho in prijazno gleda v sobo.*)

VERA: Za božjo voljo. Kaj je zdaj to?

MATJAŽ: (*zasuka glavo*) Miklavž, a ne vidiš?

JOŽEF: Dedek Mraz.

JUDITA: Božiček. Dedek Mraz je umrl.

VERA: Čigava šala je to?

TADEJ: Verjetno sosed, ki se je oblekel v Božička in hodi okrog zabavat otroke.

JOŽEF: Mu odprem?

VERA: Ne. Ne vemo, kdo je.

JUDITA: Ne veste, kdo je Božiček? Kaj pa potem praznujete?

(Gregor gre k francoskemu oknu, pritisne dlani in obraz k šipi in strmi v Božička. Božiček se mu nasmehne. Gregor mu vrne nasmeh. Božiček potegne iz žepa čokolado in jo pokaže Gregorju. Gregor mu odpre vrata. Božiček vstopi in Gregorju izroči čokolado. Gregor jo odvije in začne jesti. Božiček potegne iz žepa še več čokolad in jih ponudi po vrsti Tadeju, Juditi, Matjažu, Jožefu in nazadnje Veri. Vsak vzame svojo napol mehanično – kot da so hipnotizirani.)

VERA: *(se zbere)* Hvala. In srečno pot naprej.

BOŽIČEK: Naprej?

VERA: Gotovo vas pričakujejo še kjé.

BOŽIČEK: O, brez skrbi.

VERA: Kdo vas je najel? *(Pogleda vsakega posebej.)*

JOŽEF: Jaz ne.

MATJAŽ: Jaz še manj.

TADEJ: Jaz tudi ne.

JUDITA: Nikar ne glejte mene – tudi če bi se spomnila, si ne bi upala.

(Vsi pogledajo Gregorja.)

VERA: Skratka, prišli ste na lastno pobudo. Zakaj?

BOŽIČEK: Božič je.

VERA: Natanko tako. In kot vidite, smo tik na tem, da začnemo z večerjo.

BOŽIČEK: *(se nagne proti mizi, poduha)* Diši nebeško.

VERA: Hrane je za šest oseb. Zato ne vidim, kaj bi vas še zadrževalo.

JOŽEF: Ne, mati, ne moremo tako. Praznik je.

TADEJ: Res, babica. Najmanj, kar lahko gospodu ponudimo, je kozarec vina. *(Seže po pletenki.)*

MATJAŽ: Jaz bi tudi.

VERA: Tadej, počakaj. *(Tadej odloži pletenko.)* Nočem biti nevljudna, a za praznik je potrebno primerno razpoloženje.

MATJAŽ: Sprosti se, pa bo primerno.

VERA: Kako se naj sprostim, če ne vem, kdo je med nami?

MATJAŽ: Mogoče je klošar, ki nima nikogar, pa bi rad družinski praznik preživel v družinskem krogu.

VERA: Da ni morda Maršovec, ki bi si rad od blizu ogledal naše običaje!

MATJAŽ: Ne, za Maršovca je preveč prijazen.

VERA: Vseeno, družina smo, ne dobrodelna ustanova.

TADEJ: Babica, daj no. Nekatere družine celo povabijo reveže na božično večerjo. S tem ne trdim, da je ta gospod revež – morda je prišel zato, da bi bil praznik kar najbolj pristen, *(pogleda Božička)* a ne?

BOŽIČEK: Potrudil se bom.

TADEJ: *(Veri)* Lahko zdaj nazdravimo? *(Seže po pletenki.)*

VERA: Ne. Naj mi ta gospod najprej pove, kdo je. Potem se lahko zabavate z njim do ranega jutra.

(Vsi pogledajo Božička.)

JOŽEF: Navsezadnje nismo otroci, ni se treba pretvarjati, da ste pravi Božiček.

MATJAZ: Povejte ji, da bo mir.

(Vsi gledajo Božička.)

BOŽIČEK: V zadrego me spravljate. Čisto nov sem pri tem in bolj slabo pripravljen. *(Seže v malho in izvleče šop papirjev in časopisnih izrezkov.)* Nakracal sem si nekaj besed, samo da jih najdem. Saj veste, »Božiček se predstavi,« v tem smislu. *(Izloči kos papirja, vse druge si porine pol v en, pol v drugi žep suknje.)* Smem?

VERA: Izvolite.

BOŽIČEK: *(zapiči oči v papir)* Ne, saj to ni ... To je nekaj drugega. *(Si porine papir v levi žep suknje.)* Žal mi je. Na pamet ne znam. Edino, kar lahko rečem, je to, da bi vam rad pripravil praznik veselja. Največji praznik veselja doslej.

VERA: Veste kaj ... *(Gre proti vratom v kuhinjo.)* Prav neslana šala.

TADEJ: Babica! ...

VERA: Vsaj posvarili bi me lahko. Drugače pa mi je vseeno: če hočete biti otroci, bomo pač večerjali s klošarjem, ki se je oblekel v Božička. Zadovoljni?

(Odide v kuhinjo. Zaloputne z vrati. Kratka tišina.)

JOŽEF: Mati zna biti včasih nekoliko tečna.

MATJAZ: Hah! Nekoliko ...

JOŽEF: Čez minuto se bo vrnila, kot da se ni nič zgodilo.

TADEJ: Zdaj pa – končno – kozarec vina.

(Seže po pletenki. Božiček ga prehiti.)

BOŽIČEK: Dovolite meni. Navsezadnje sem jaz prinesel ta nektar bogov. In pravilo je: kdor prinašaj, ta točaj. A ne?

(Začne natakati vino v kozarce.)

GREGOR: Iz sivega jutra umrle noči reka teče prek sive ravnine, dolge, pozabljene dni, kakor čas, ki nikoli ne mine.

BOŽIČEK: Iz sivega jutra umrle noči jata ptic prileti nad vodo. In v sivo jutro umrle noči odleti, le še krikne v slovo.

(Gregor osuplo strmi v Božička. Božiček se mu prijazno smehlja. Gregorjev obraz se raztegne v zaupljiv nasmeh.)

JUDITA: Vidva se pa dobro razumeta.

BOŽIČEK: Kaj hočete, božič je dan razumevanja, dan zarote proti vsemu grdemu in sovražnemu, a mar ni?

JOŽEF: Judita je mislila, da se razumeta, kot da bi skupaj recitirala eno od Gregorjevih pesmi.

BOŽIČEK: *(ki je končal z natakanjem)* Smem predlagati, da nazdravimo?

MATJAŽ: Pa dajmo.

BOŽIČEK: Skupaj z gospo, ki je navsezadnje luč te družine. *(Se ustavi pred priznanjem, ga pogleda od blizu.)* Mati leta! *(Občudujoče zažvižga. Pogleda Gregorja.)* Bova stopila po mamico?

(Gregor poskoči, prime Božička za roko in ga odpelje v kuhinjo. Božiček vzame malho s seboj. Drugi se spogledajo.)

JOŽEF: *(Tadeju)* Si ga ti najel?

TADEJ: Lepo te prosim.

JOŽEF: Nekdo ga je.

MATJAŽ: Gregor. *(Vsi ga pogledajo.)*

JOŽEF: Oče ...

MATJAŽ: *(trmasto)* Ta Božiček je Gregorjev kolega iz norišnice. A ne vidite, da je usekan na podoben način? Ker Gregorju ni uspelo, da me ubije sam, bosta zdaj poskusila oba. Recitirala mi bosta najbolj butaste verze vsak v eno uho, dokler mi ne raznese možganov.

TADEJ: *(odmahne)* Dedek..

MATJAŽ: *(dopovedljivo)* Za vsem pa stoji stara ovčarka. Ker Kitajci še niso izumili naprave, ki bi mi bila kos, je sklenila uporabiti najučinkovitejše razkužilo na trgu: dvojno dozo poezije.

TADEJ: Včasih dobim občutek, da bi moral biti namesto Gregorja v umobolnici ti.

JOŽEF: Jaz pa mislim, da ima oče prav.

TADEJ: Daj no –

JOŽEF: – in da utegne za vsem skupaj res biti mati. Enkrat je že naredila nekaj takega. *(Vsi ga pogledajo.)* Pred desetimi leti, ko sem se ločeval, se je pojavil nekakšen družinski svetovalec, ki naj bi rešil moj zakon. Mati ga je grdo ozmerjala, nazadnje pa se je izkazalo, da ga je ona najela in plačala.

MATJAŽ: Čisto njej podobno.

TADEJ: Ampak zakaj bi hotela pred nami skriti, da je najela Božička?

JUDITA: A ni vseeno, zakaj? A ni bolj pomembno, da imamo svojega, pristnega Božička, namesto enega tistih nezaposlenih igralcev, ki si morajo natakiniti brade in smešne čake, da lahko kupijo skromna darila za svoje družine?

MATJAŽ: Saj res ... Kako da nam Božiček ni prinesel nobenih daril?

(Iz kuhinje pridejo Božiček, Vera in Gregor. Božiček sliši Matjaževe besede.)

BOŽIČEK: Ne bo držalo, gospod Matjaž. Darilo je tukaj, v malhi. Ampak najprej bomo nazdravili.

VERA: Je v tem času zvonil telefon?

JOŽEF: Matí ... Saj veš, da bi ti povedali.

BOŽIČEK: Na božični večer nikoli ne zvoni telefon.

VERA: Danes bo. Pričakujem pomemben klic.

BOŽIČEK: O? *(Izroči ji kozarec, potem še Matjažu.)*

VERA: Sporočili mi bodo, ali sem bila izvoljena za predsednico odbora za prenavo šolstva pri domovinski stranki upokojencev.

BOŽIČEK: Čestitam! Kako pa si to prenavo zamišljate?

(Izroči kozarce vsem drugim.)

VERA: Imate šoloobvezne otroke?

BOŽIČEK: Imam na tisoče otrok, gospa Vera.

VERA: Celotno vzgojo je treba ponovno zasidrati v tradicionalnih moralnih vrednotah. V zakonitosti in redu, v skrbi za šibke in prizadete –

MATJAŽ: Ja, ja, ja! Smo že slišali.

VERA: Matjaž –

MATJAŽ: Ti je povedal, kdo je?

VERA: Ne spravlaj me ob pamet.

MATJAŽ: Ti je povedal, kdo je!

VERA: Saj je vseeno!

MATJAŽ: A naenkrat je vseeno?

VERA: Ta Božiček ni noben potepuh. Je uglajen gospod, ki so mu lepe manire vse prej kot neznane. Kar je več, kot bi lahko rekla za marsikoga v tej sobi.

MATJAŽ: Popihal ti je na dušo in zdaj sta prijatelja.

JOŽEF: Oče, a smem predlagati, da se spomnimo namena in pomena –

MATJAŽ: Ne bom poslušal učiteljskih govoranc. Poslušam jih vse življenje –

(Božiček potegne iz žepa božično bombico, ki mu eksplodira v rokah. Vsi se prestrašijo.)

BOŽIČEK: Sem pa res neroden. Prav žal mi je, da je prišlo do eksplozije že takoj na začetku – to sem načrtoval za konec. *(Dvigne kozarec.)* Na zdravje. *(Vsi dvignejo kozarce, rečejo »Na zdravje« in srknejo.)* Do dna, do dna, samo to velja! *(Vsi izpijejo, Božiček pobere kozarce in jih postavi na mizo.)* Zdaj pa na delo.

MATJAŽ: A ne bomo jedli?

BOŽIČEK: Gospa Vera je sprejela moj predlog, da večerjo za kakšno uro preložimo. *(Porine prst v skledi na mizi.)* V vsakem primeru je juha že mrzla in jo bo treba pogreti. *(Oblizne prst.)* In ji dodati ščepec soli in nekaj popra. Tačas, ko se juha pogreva, puran pa hladi, bomo mi izpeljali projekt »Božična zabava«.

TADEJ: In kaj bo to?

BOŽIČEK: Odvisno od nas.

(Iz žepa potegne tri zalepljene bele kuverte amerikanke. Gregor mu eno takoj potegne iz rok in jo odnese Juditi.)

GREGOR: Frida.

VERA: Gregorček, vrni kuverto Božičku. Takoj!

BOŽIČEK: Ni treba. V vsaki od teh kuvert je opisan eden od zgodovinskih načinov praznovanja božiča. Prepričan sem, da je Gregor izbral najprimernejšega.

(Se pripravi, da bi drugi dve kuverti raztrgal.)

VERA: Ne! *(Božiček jo pogleda.)* Rada bi poznala vse variante.

JOŽEF: Tudi jaz bi rad imel možnost izbire.

(Božiček raztrga kuverti in raztroši koščke po sobi.)

BOŽIČEK: So trenutki v življenju, ko izbira ni mogoča.

JOŽEF: To ni res.

BOŽIČEK: Tako ste zapisali. *(Pobrska po žepu in izvleče časopisni izrezek.)*

Odlomek iz prvega poglavja knjige, ki jo pišete pod naslovom »Kratka zgodovina moje družine.«

JOŽEF: *(po premoru)* Kje ste dobili to?

BOŽIČEK: Izšlo je v lokalnem časniku. Ste pozabili?

JOŽEF: Ne.

BOŽIČEK: *(bere)* »So trenutki v življenju, ko izbira ni mogoča. Dostikrat jo za nas naredijo drugi, največkrat tisti, ki si preprosto vzamejo pravico do tega. So tudi trenutki, ko izbira ni smiselna, ker ima najboljši odgovor na ključje.« *(Nabode izrezek na vejo božičnega drevesa.)* Odprite kuverto, gospa Judita. *(Judita odpre kuverto, izvleče list papirja, ga razgrne, prebere.)*

JUDITA: Praznik norcev.

BOŽIČEK: No, a nisem rekel, da bo Gregor izbral najprimernejšo varianto?

Moč umetniške intuicije.

JUDITA: Kaj pa je praznik norcev?

BOŽIČEK: Srednjeveška božična zabava, ki se je razvila iz saturnalij. Goto-vo ste slišali zanje. *(Molk.)* Gospod Jožef?

JOŽEF: Seveda sem.

BOŽIČEK: No, potem veste, po čem slovijo.

TADEJ: Po čem?

BOŽIČEK: Po tem, da so na dan praznika v starem Rimu sužnji in gospodarji zamenjali vloge. In si privoščili razgrajanje in norčije vseh vrst. Od nedolžnih do krutih.

VERA: In to naj bi mi praznovali?

JUDITA: *(si pomane roke)* Dajmo.

VERA: In kaj je bilo v kuvertah, ki ste ju tako hitro scefrali?

BOŽIČEK: V prvi predlog, da uprizarjamo prizore iz Svetega pisma, hkrati pa molimo in prepevamo verske pesmi.

JUDITA: Odpade.

BOŽIČEK: V drugi pa predlog, da sedimo pri mizi, jemo, zehamo in se pogovarjamo o politiki.

JUDITA: Prav tako.

JOŽEF: Gotovo to niso edine možnosti –

BOŽIČEK: Jaz sem za praznik norcev (*dvigne roko*), kaj pa vi?

(*Judita, Gregor, Tadej in Matjaž dvignejo roke.*)

(*Jožef pogleda Vero.*)

VERA: Nikogar ne mislim siliti, naj moli ali se dolgočasi.

JUDITA: Bog bodi zahvaljen.

VERA: Ne morem pa dovoliti, da bi norčije, ki jih predlagate, ušle z vajeti in bi se vsi osmešili.

BOŽIČEK: To bo preprečil mojster nereda.

VERA: Kdo je pa to?

BOŽIČEK: Moramo ga izvoliti. V srednjem veku je bil znan kot mojster zmede ali gospodar nerazuma.

MATJAŽ: Tega ni treba voliti. (*Vsi ga pogledajo.*) Tega imamo. Povej kaj razumnega, Gregor.

GREGOR: (*se takoj odzove*) Toliko cvetja! Toliko tople pomladi! Gregor in Frida v grmovju, Gregor in Frida za travo, nihče ju ne vidi –

MATJAŽ: No?

VERA: Matjaž, obljubil si –

MATJAŽ: Saj je vseeno, kaj sem obljubil, dejstvo je, da niso vsi norci enaki in da se je temu zmešalo na najbolj grozen način.

VERA: Žaliti Gregorja je neodpustljivo.

MATJAŽ: Odpustljivo je samo tisto, kar si mu naredila ti, da ne more povedati enega stavka, ki bi imel rep in glavo.

VERA: Kot da bi ti lahko! Kot da so tvoje besede kaj več kot donenje vetra v zarjavelih ceveh! Kot da so kdaj bile! Kot da –

(*Božiček potegne iz žepa božično bombico, ki mu eksplodira v rokah.*)

BOŽIČEK: No, že drugič! Res skrajni čas, da izvolimo mojstra nereda. Samo on bo obvladal to zmedo.

VERA: Pa ga izvolimo.

BOŽIČEK: Prav. Ker pa je praznik norcev srednjeveški obred, moramo glasovati v duhu takratnega časa: pošteno in nepristransko. (*Šteje.*) Am ban pet podgan, štiri miši v uh me piši, vija vaja ven. (*Prst se mu ustavi na Jožefu.*) Pika Nogavička ima rdeča lička, nosek pa rumen, ti odhajaš, ker si neboljen. (*Prst se mu ustavi na Tadeju.*) Eci peci pec, ti si mali zec,

ti si prepelico, vrag je vzel to staro ptico. (*Prst se mu ustavi na Veri.*) Eins zwei drei vier, Hütchen aus Papier, du bist 'raus geschmier'. (*Prst se mu ustavi na Juditi.*) Do re mi fa so la si, tale tič pa ven leti. (*Prst se mu ustavi na Gregorju.*) Si la so fa mi re do, temu smo pripravili slovo. (*Prst se mu ustavi na Matjažu. Začuden ugotovi, da je ostal sam.*) No, kako mi je pa to uspelo? Postal sem mojster nereda in gospodar nerazuma.

JOŽEF: (*posmehljivo*) Velika odgovornost!

BOŽIČEK: Prevelika. Gotovo ne bo vse tako, kot bi moralo biti. Zato vas prosim za potrpljenje.

JOŽEF: Jaz bi pa nekaj povedal, če smem.

BOŽIČEK: Izvolite.

JOŽEF: Preden se ta večer izrodi v totalen absurd, bi vas rad obvestil, da ste začeli zlorabljati gostoljubje družine, ki bi rada v miru praznovala božični večer, in da vsaj jaz pri takšni vrsti zabave ne mislim sodelovati. (*Odloži kozarec in se odpravi proti vratom v kuhinjo. Se ustavi in stoji. Vsi ga gledajo. Se obrne, zmeden. Gre proti francoskemu oknu, seže po kljuki. Otrpne in stoji. Se obrne, še bolj zmeden.*)

VERA: Jožef? Kaj je narobe?

JOŽEF: (*počasi pride nazaj*) Tadej, bi šel prosim v kuhinjo in prinesel ... pepelnik? Za primer, da želi kdo kaditi?

(*Tadej odloži kozarec in gre proti kuhinjskim vratom. Se ustavi in stoji. Se obrne, zmeden. Pogleda proti francoskemu oknu. Gre proti njemu, seže po kljuki, otrpne. Se obrne. Počasi pride nazaj.*)

TADEJ: Babica, a bi ti? Ne počutim se dobro.

(*Vera gre proti kuhinjskim vratom, iztegne roko. Tik preden doseže kljuko, otrpne. Potem se zruši na tla. Jožef in Tadej priskočita in ji pomagata na noge.*)

JOŽEF: Si v redu, mati?

VERA: (*se zbere in ju odrine*) Samo zavrtelo se mi je.

(*Matjaž vrže odejo s sebe, pobeže palico, ki leži poleg naslonjača, in se začne postavljati na noge. Jožef in Tadej priskočita, mu pomagata. Matjaž ni najbolj stabilen, vendar se počasi odpravi proti kuhinjskim vratom. Seže proti kljuki in otrpne. Počasi se obrne, se zastrmi v Božička, gre do njega in ga od blizu pogleda v obraz. Božiček se mu prijazno nasmehe. Matjaž oddrsa nazaj do naslonjača in se pogrezne vanj.*)

VERA: (*pogleda Božička*) Kaj hočete od nas?

BOŽIČEK: Gospa Judita. Bi nam prinesli pepelnik iz kuhinje?

(*Judita vstane, gre počasi proti vratom, iztegne roko proti kljuki, otrpne. Stoji. Drugo roko si položi na čelo in se obrne. Njen obraz je spačen od bolečine. Nenadoma se zažene proti francoskemu oknu in seže po kljuki. Ustavi se, zakriči in se zruši na kolena. Tadej pohiti k njej in ji pomaga*

na noge. Naslonjena nanj gre počasi proti stolu, vendar ga ne doseže: sredi sobe se zgrudi na kolena in tam občepe.)

BOŽIČEK: Tega pa ne razumem.

GREGOR: Pokrajina, v katero gremo, je silno stara, v njej sije gnilo sonce na počrnelem nebu –

VERA: Gregor, nehaj!

GREGOR: *(plane pokonci in steče proti kuhinjskim vratom)* Nehaj, nehaj, nehaj ... *(Odpre vrata in izgine v kuhinjo; slišimo ga od tam:)* ...nehaj, nehaj, nehaj ... *(Se vrne s pepelnikom v roki, zapre vrata, priteče do mize in položi pepelnik nanjo).* Nehal sem. *(Se potrepnja po glavi.)* Priden.

BOŽIČEK: No, pa imamo pepelnik. Bo kdo kadil?

(Tadej sunkovito potegne iz toka svoj mobilni telefon in vtipka številko.)

TADEJ: Halo? ... Halo? ... *(Vtipka drugo številko.)* ... Shit, zasedeno ... *(Vtipka še eno številko.)* Halo! ... Dajte mi policijo! ... Halo? ... Halo? ... Shit! *(Izklopi mobilni telefon in ga porine nazaj v tok.)*

VERA: *(pogleda Božička)* Kdo ste?

BOŽIČEK: To sploh ni pomembno. Pomembno je, da ne vem, kaj se dogaja. *(Gre proti vratom v kuhinjo, seže po kljuki, otrpne. Se počasi obrne. Gre do francoskega okna, iztegne roko, otrpne. Se spusti na kolena, si sname čako in s čelom trikrat udari po tleh. Si znova natakne čako, se obrne in po kolenih pridrsi v sredino sobe. Videti je prestrašen. Vsi ga gledajo.)*

BOŽIČEK: Kaže, da sem se zmotil pri štetju.

VERA: Kaj to pomeni?

BOŽIČEK: Nisem jaz gospodar nerazuma.

(Pogleda Gregorja. Gregor zazeha, stopi k Juditi, leže na tla pred njo in ji položi glavo v naročje.)

GREGOR: Frida.

(Se udobno namesti in zapre oči. Luči počasi temnijo. Zavesa.)

DRUGO DEJANJE

V temi zaslišimo petje: božična pesem. Ko se zavesa ponovno dvigne, ugotovimo, da je petje del TV programa. Vsi so na istih mestih, v nespremenjenih držah.

VERA: Kaj se dogaja?

BOŽIČEK: *(vstane)* Ne vem, gospa Vera. In dokler ne vem, ne morem ničesar ukreniti. *(Jih pogleda.)* Potrebujem vašo pomoč.

JOŽEF: *(natoči nekaj vina v kozarec in ga povoha)* Nekaj je v vinu. Nekdo je nekaj primešal.

MATJAŽ: Saj si ga ti prinesel.

TADEJ: To je absurdno. To ne more biti res.

(Gre do kuhinjskih vrat, seže po kljuki, otpne. Se z obema rokama zgrabi za želodec, se sključi, se obrne, spačen od bolečine.)

BOŽIČEK: Absurdno vsekakor. Res pa očitno tudi.

(Tadej gre k telefonu na omarici, dvigne sklušalko, jo položi k ušesu. Jo odloži.)

TADEJ: Telefon je mrtev. *(Izvleče mobilni telefon, ga vklopi, ga položi k ušesu.)* Tudi. *(Ga zaluča pod božično drevo.)*

BOŽIČEK: Saj je vseeno. Rešitev ne bo prišla od zunaj.

MATJAŽ: Od kod pa? Z Marsa?

BOŽIČEK: Tudi od tam ne. Prišla bo od znotraj.

(Pogleda Gregorja, ki še vedno spi z glavo v Juditinem naročju.)

VERA: *(agresivno)* A res? In kaj to pomeni?

JOŽEF: Mati, prosim ... Histerija ne bo pomagala.

BOŽIČEK: A, histerija! *(Potegne iz žepa šop časopisnih izrezkov in jih mrzlično pregleduje.)* Samo da najdem ... Imam! Poslušajte. *(Bere.)* »Kadar grehe, zločine ali nedovoljene želje potlačimo v podzavest, se rado zgodi, da se manifestirajo v obliki nenavadnih simptomov. Ena od redkih, vendar dokumentiranih manifestacij je paraliza, avtosugerirana omejitev gibanja.«

VERA: *(porogljivo)* A res?

BOŽIČEK: Tako piše.

(Natakne izrezek na vejo drevesa, druge porine nazaj v žep.)

VERA: No, potem pa nam čimprej povejte, kakšne grehe in nedovoljene želje ste potlačili v podzavest.

MATJAŽ: Marsovci. To je njihovo delo.

JUDITA: Jaz sem jih videla. Počasi je priletelo po zraku, delalo je pk-pk-pk, in potem puuuuumfff! – se je razletelo. Odpeljali nas bodo.

VERA: Jožef ... Ti si pamet naše družine.

JOŽEF: Oprosti, mati, to je skregano s pametjo. Tvoje domneve niso nič slabše od mojih.

MATJAŽ: Tako je. Ti nam povej. Ti si zmeraj imela odgovor za vse.

BOŽIČEK: Gospa Vera? *(Vera molči.)* Kaj mislite, kaj nas zadržuje v tej sobi?

VERA: Pred vašim prihodom je bilo vse normalno.

BOŽIČEK: Ste prepričani?

VERA: Stoprocentno. Šele ko ste prišli, so se začele dogajati čudne reči.

BOŽIČEK: Bojim se, da kar nekaj desetletij prej.

VERA: Nekdo vas je poslal. Nekdo nam želi nekaj hudega.

(Izproži prste in se zažene v Božička. Jožef in Tadej jo prestrežeta in jo odpeljeta do stola pri mizi. Zruši se nanj in začne hlipati.) O Bog! In ravno danes.

JOŽEF: Mati ... prosim.

VERA: Moramo se ga znebiti.

JUDITA: Zakaj ga ne ustrelite? Gotovo je v hiši kakšno orožje. Ali pa ga prebodite z vilami.

TADEJ: Ti pa nehaj čvekati neumnosti.

JUDITA: (*salutira*) Jawohl, mojster reda, gospodar razuma.

JOŽEF: (*naredi korak proti Božičku*) Prej ste rekli (*se prekine*) – kako vam je sploh ime?

BOŽIČEK: Božiček.

JOŽEF: Prav, če hočete vztrajati pri tej neumnosti ... Zanima me, kaj ste mislili, ko ste rekli, da ste se zmotili pri štetju.

BOŽIČEK: Mislim sem, kar sem rekel.

JOŽEF: Da je pomotoma postal gospodar nerazuma Gregor?

BOŽIČEK: Ni izključeno.

JOŽEF: Torej so bile tiste otročarije, ki ste jih prej žebrali, magična formula?

BOŽIČEK: Profesor zgodovine ste, gospod Jožef. Se je v preteklosti kdaj zgodilo kaj magičnega?

MATJAŽ: Jaz bi še malo vina.

VERA: Ne! Če je krivo vino, smo ga že tako spili preveč. Predvsem ti.

MATJAŽ: Meni je vseeno, da ne morem od tu – vi ste ga spili premalo!

BOŽIČEK: Ugotovimo najprej, kaj ta paraliza ne more biti. Kot prvo lahko izključimo Marsovice –

JUDITA. Škoda.

BOŽIČEK: Prav tako odpade hipnoza. Ne vidim nikogar, ki bi nas lahko spravil v trans.

VERA: Vi ste nas.

BOŽIČEK: In sebe z vami, seveda. Še manj verjetno je, da bi nas hipnotizirale božične pesmi, ki jih poslušamo že ves večer.

(*Ugasne televizor.*)

MATJAŽ Hej, to pa ni pošteno do Vere! Kaj če so Kitajci izumili novo čistilno napravo?

BOŽIČEK: Kaj še lahko izključimo? Da je vse to iluzija. Da sanjamo.

(*Tadej se požene proti francoskemu oknu, seže po kljuki, otrpne, se sključi, zavpije. Se počasi obrne in sključen pride nazaj.*)

BOŽIČEK: Kot električni šok. Pri vsakem naslednjem poskusu bega je udarec močnejši.

(*Gregor se zbudi, sede pokonci, se zagleda v Judito.*)

GREGOR: Frida.

JUDITA: (*ga objame in stisne k sebi*) Ti nas boš rešil.

VERA: Gregorček, pridi k mamici. (*Gregor vstane in se približa Veri. Vera vstane in ga prime za roko.*) Zdaj pa odpelji mamico v kuhinjo. Trdno jo drži za roko in pojdi z njo skozi vrata.

(*Gregor potegne Vero za sabo. Iztegne roko proti kljuki, otrpne, vrže glavo vznak, zastoka od bolečine, se zruši na kolena.*)

VERA: Gregor! (*Počepne in ga objame.*) Otrok moj. Vsi smo prekleti.

GREGOR: (*se obrne, iztegne roko proti Juditi*) Frida!

VERA: (*se zlomi, tolče z rokami po tleh*) Nehaj, nehaj, nehaj! Nehaj ponavljati to ime ...

(*Gregor plane na noge in se zapodi okoli drevesa.*)

GREGOR: Nehaj, nehaj, nehaj, nehaj ... (*Se vrne k Juditi, počepne.*) Nehal sem.

JUDITA: (*ga poboža*) Priden.

(*Jožef pomaga Veri na noge in jo odpelje nazaj do stola.*)

BOŽIČEK: Gregor ... (*Mu poda pepelnik.*) Odnesi pepelnik v kuhinjo, splakni ga in ga prinesi nazaj.

(*Gregor vzame pepelnik, odpre vrata v kuhinjo, izgine, nekaj časa ga ni, potem se vrne z mokrim pepelnikom, ga izroči Božičku.*)

BOŽIČEK: (*položi pepelnik na mizo*) Sam lahko zapusti sobo, skupaj z enim od nas pa ne more.

TADEJ: Kaj to pomeni?

BOŽIČEK: Da nas ne obdaja nikakršna elektromagnetna stena. Z nami je nekaj narobe.

VERA: (*oholo*) Kaj pa bi lahko bilo z nami narobe?

BOŽIČEK: Ne vem.

VERA: Razen da smo zaužili drogo, s katero bi nas radi zastrupili.

BOŽIČEK: Gospa Vera ... kaj vam pomeni ime Frida?

VERA: Nič.

BOŽIČEK: Prej ste tolkli s pestmi po tleh in vpili: nehaj ponavljati to ime.

JOŽEF: (*korak naprej*) Mislim, da nam to ne bo pomagalo –

BOŽIČEK: Kako veste?

JOŽEF: To je nekaj, kar si je Gregor vbil v glavo –

BOŽIČEK: Ampak Frido vseeno poznate, tudi vi, gospod Jožef.

JOŽEF: (*po premoru*) To sploh ni pomembno –

BOŽIČEK: Gospod Jožef, če hočete, da pridemo iz te sobe, bo treba odgovoriti na nekaj vprašanj.

JOŽEF: In kdo mi jih bo zastavil? Vi?

BOŽIČEK: Ste imeli v mislih koga drugega?

VERA: Ko bo tega konec, boste šli na sodišče! Ne samo, da ste vdrli v tujo hišo in zadrogirali nedolžne ljudi, povrh bi nas radi osramotili!

MATJAŽ: Ovčarka še vedno laja, ugriza pa nima več.

BOŽIČEK: Kaj pa ta vaš spomenik, gospod Jožef? Ta, ki ga zidate gori na gmajni. Je mogoče z njim kaj narobe?

(Jožef skloni glavo in molči.)

MATJAŽ: Odgovori človeku.

JOŽEF: S spomenikom ni nič narobe. Dobil sem lokacijsko in gradbeno dovoljenje. Zidam na svoji zemlji –

MATJAŽ: Moji.

TADEJ: A ni gmajna tvoja, babica?

VERA: Gmajna pripada mrtvim.

TADEJ: Dedek je rekel –

VERA: Spomenik prav tako. Tvoj oče se ni dolžan opravičevati za dejanje, s katerim se bo rana dokončno zacelila.

BOŽIČEK: Rana torej obstaja.

JOŽEF: Preteklost je polna ran. Živimo v realnem svetu, napake delamo.

JUDITA: Zame je svet postal precej nerealen.

VERA: Jožef, ta človek nima nobene pravice, da se vtika v naše zadeve. Nehaj pojasnjevati –

GREGOR: *(plane pokonci in se požene v drn okrog drevesa)* Nehaj, nehaj, nehaj ... *(Se vrne k Juditi.)* Nehal sem.

JUDITA: *(vstane)* Jaz bi pa rada, da se lotimo reševanja problema. Ne moremo ven! Se zavedate tega? Ne moremo ven!

VERA: Tadej, povej svoji ženi, naj neha kričati, ker me bolijo ušesa.

TADEJ: Zakaj ji ne poveš sama?

JUDITA: *(si prižge cigareto)* Ne more. Če naslovi besede name, ji bo v glavi počila žila.

VERA: *(se dvigne)* Ko bom besede naslovila nate, bo tebi počila glava!

JOŽEF: *(jo zadrži in jo porine nazaj na stol)* Mati, prosim ... Božič je.

VERA: *(srhljivo)* A res?

JUDITA: *(puhne cigaretni dim proti Veri)* Čudno – če ne bi bilo Božička, bi se laže pretvarjali, da praznujemo božič.

BOŽIČEK: Nikar ne mislite, da ne bi z veseljem odšel. Na seznamu imam še tristo družin.

VERA: Pojdite. Prosim vas. Rotim vas. Zahtevam, da ta hip odidete!

BOŽIČEK: Žal ne morem, dokler ne morete vi. Nekaj vas vklepa. Nekaj, kar je treba izgrebsti.

JUDITA: Kaj potrebujete? Lopato, kramp, motiko?

BOŽIČEK: Nič takega. Zgolj pripravljenost vseh navzočih, da sodelujejo pri poskusu, ki ga nameravam izvesti.

JOŽEF: Kakšnem poskusu?

BOŽIČEK: Pri majhnem zaslišanju, če uporabim besedo, ki jo utegnate še najbolj razumeti.

JOŽEF: In kdo vam daje pravico –

TADEJ: Oče, to si povedal že trikrat!

VERA: Tadej –

TADEJ: Ti tudi, babica! Človek ima vso pravico, da nas skuša spraviti ven. In če hoče, da odgovorimo na nekaj vprašanj, bomo to naredili. Saj ni ničesar, kar bi moral skrivati. Ali je? (*Premor.*) Babica? (*Vera molči.*) Oče?

JOŽEF: Ne. Ničesar ni, kar bi morali skrivati.

JUDITA: Potem pa začnimo, za božjo voljo. Rada bi šla na zrak.

TADEJ: Babica?

VERA: Da vam ne bo žal, vsem skupaj.

TADEJ: Vi kar začnite.

BOŽIČEK: Gospod Jožef ... (*Iz žepa potegne zložen izrezek iz časopisa.*) Slučajno mi je prišel v roke intervju, ki ste ga dali lokalnemu časopisu. (*Razgrne izrezek.*) Vaša odločitev, da sezidate spomenik, je namreč dvignila veliko prahu. Trčili ste ob hudo nasprotovanje obeh prizadetih strani.

JOŽEF: Nihče mi ne bo preprečil, da delo končam.

BOŽIČEK: Eden od nasprotnikov pravi: (*bere*) »Postavljati skupen spomenik tistim, ki so med vojno sodelovali z nacisti, in onim, ki so se proti nacistom borili, je višek cinizma.«

JOŽEF: Prav nasprotno –

BOŽIČEK: In tukaj pojasnujete svoj namen. (*Bere.*) »Spomenik je kot strelovod, ki mora razelektriti bolečino. Spojiti jo mora z zemljo, da seže do korenin in obnovi tla za novo rast.« (*Zloži izrezek in ga vrne v žep.*) Gospod Jožef?

JOŽEF: Nimam kaj dodati.

BOŽIČEK: Na koncu pa ste vendarle dodali še nekaj, in to se mi je zdelo tako pomembno, da sem si kar zapomnil. Rekli ste, da zidate spomenik, ker bi radi svoji družini odprli vrata v prihodnost.

JOŽEF: To sem rekel?

BOŽIČEK: In še nekaj. (*Ponovno izvleče izrezek.*) Rekli ste, citiram, da »pe-lje pot v prihodnost samo čez prag preteklosti.«

JOŽEF: Se ne strinjate?

BOŽIČEK: Bolj pomembno je, da se z vami ne strinja vaš oče, kot trdi novinar v tem članku. (*Jožef molči.*) Vaš oče pravi, da spomeniku manjka prag, čez katerega je mogoče stopiti v prihodnost.

VERA: Neumnost.

BOŽIČEK: Lotili ste se dejanja, ki – trenutek – (*preveri izrezek*) – »predstavlja večno željo človeka po očiščenju«. Po mnenju vašega očeta pa vam strah ne dovoli, da bi to dejanje izpeljali do konca.

JOŽEF: Izpeljal ga bom.

BOŽIČEK: Boste spomeniku dozidali, kar mu manjka?

MATJAŽ: Saj ni treba.

(Vsi pogledajo Matjaža.)

BOŽIČEK: Ni treba?

MATJAŽ: Ne. Malo prej sem prebral, da ni treba. *(Izbrska časopis iz kupa ob naslonjaču in ga razgrne.)* Evo: »Za vojne so krive sončne pege.« To je ugotovil francoski astronom Moreaux *(izgovori »Moreauks«)* –

JOŽEF: Moró, oče –

MATJAŽ: *(trmasto)* – in ta Moreauks je že leta 1910 opozoril vse vlade Evrope, da preti svetu med leti 14 in 18 velika nesreča. Od leta 1890, ko je Moreauks začel s svojimi opazovanji, so periode sončnega in svetovnega mira vedno sovpadale.

JOŽEF: Oče –

MATJAŽ: Tukaj piše: *(bere)* »Kurva solnca bo od leta 1935 zopet naraščala in bo dosegla leta 1938 svoj višek.« *(Zapre časopis in ga položi nazaj na kup.)* Kurva solnca! Kako so znali leta 1929 postaviti piko na i! Kurva solnca prisili človeka na zemlji, da postane kurba in dvigne sekiro nad brata, sina, očeta. Mi smo pa ves čas dolžili drug drugega! Naivneži! Krivda je zgoraj! Tam, od koder prihaja svetloba. *(Seže po palici in se nagne naprej, da bi vstal. Tadej priskoči in ga prime pod roko.)*

JOŽEF: Oče, ne bi raje počival?

MATJAŽ: Počival bom spodaj *(s palico potrka po tleh)*, dva metra pod zemljo. A še prej ti bom nekaj povedal.

VERA: Matjaž, ne razburjaj se, visok pritisk imaš.

MATJAŽ: *(drsa proti Jožefu)* Kam boš dal grešnega kozla?

JOŽEF: Kaj?

MATJAŽ: Kam boš dal krivca za kugo, ki nam je zastrupila kri za sto let? Kam ga boš dal, ko je pa tvoj spomenik brez oltarja? »Duhovnik naj vzame eno jagnje, da ga daruje v daritev za krivdo ... Naj zakolje jagnje na kraju, kjer se kolje daritev za greh in žgalno daritev, na svetem kraju.«

JOŽEF: Oče ...

MATJAŽ: Kako prikladno! »Motnje na soncu ne vplivajo le na vreme, ampak tudi na živce človeka.« Potem pa postavimo spomenik žrtvam sonca! Potem je vseeno, kaj kdo naredi. Potem je vseeno, če dvignem palico in udarim svojega sina. *(Dvigne palico.)* Sončne pege! *(Se opoteče proti Jožefu.)* Sončne pege ... *(Se zruši na tla in grči.)*

JOŽEF: Mati, kje so kapljice?

VERA: V kopalnici.

(Jožef in Tadej dvigneta Matjaža na noge in ga pol vlečeta pol podpirata nazaj do naslonjača.)

JOŽEF: Gregor, pohiti v kopalnico in prinesi očetove kapljice! *(Veri.)* Kje so?

VERA: Na pralnem stroju.

JOŽEF: Hitro, Gregor! Stekleničko s pralnega stroja!

GREGOR: *(zakorači po sobi)* Gremo štirje tja po tlaku *(se obrne)*, vsi pijani kakor žolne *(se obrne)*, žalost nam zveni v koraku *(se obrne)*, tu in tam še kdo zakolne. *(Sede, pogleda Judito, jo prime za roko.)* Frida.

(Matjaž sunkovito diha, oči ima zaprte. Jožef mu potipa pulz.)

JOŽEF: Mati ... Kaj bomo?

VERA: Vprašaj Božička.

JOŽEF: Mati, oče umira!

VERA: Saj ne more večno živeti! Star je štirindevetdeset let!

MATJAŽ: *(odpre oči in se otrese Jožefove roke)* »Poročilo o moji smrti je nekoliko pretirano.« Je rekel Mark Twain, kot sem prebral malo prej. *(Izgovori »tvajn«.* Pogleda Jožefa.) No? Me ne boš popravil? *(Jožef ga gleda.)* Ne boš rekel, da sem narobe izgovoril?

JOŽEF: Si. Reče se »tuejn«.

MATJAŽ: Večno ti bom hvaležen. Bi ne bilo grozno umreti z narobe izgovorjeno besedo na ustih? Tako se ne pride v nebesa.

(Jožef vstane in se odmakne.)

TADEJ: *(pogleda na uro)* Nadaljujmo. Vsaka minuta je dragocena.

BOŽIČEK: Prav. Gospod Tadej, kakšno je vaše mnenje o spomeniku, ki ga zida vaš oče?

TADEJ: *(presenečen)* Do danes sploh nisem vedel zanj.

BOŽIČEK: Ampak zdaj veste.

TADEJ: Svoje mnenje sem povedal očetu in ne vidim razloga –

BOŽIČEK: Skratka, tudi vi želite, da sodelujejo drugi, sami pa raje ne bi. *(Si natoči kozarec vina.)* Sploh ne vem, zakaj se trudim. Bom raje pil in čakal, da začnemo trohneti. *(Sede.)*

TADEJ: Bom pa povedal, kaj mislim. Samo da ne bo kdo užaljen. Pravzaprav mi je vseeno.

JUDITA: Bravo! *(Zaploska.)*

GREGOR: Frida! *(Zaploska.)*

TADEJ: Slišal sem kup patetičnih fraz. Prag preteklosti, vrata v prihodnost, in podobna jajca, ob katerih se mi obrne želodec, kadar jih slišim. In kako spomeniku manjka oltar. Jaz mislim, da mu ne manjka. Jaz mislim, da bo oče na tem oltarju žrtvoval lastnega sina.

JOŽEF: (*šokiran*) Tadej ...

TADEJ: Tako je, oče – na tistem kupu kamenja boš žrtvoval mene in mojo prihodnost. Je to tvoj namen?

VERA: Seveda ni.

TADEJ: Mogoče ni, ampak to je edino, kar boš dosegel. Bi rad izrazil spoštovanje do mrtvih? Izrazi ga z ljubeznijo do živih.

JOŽEF: Čisto tak si kot tvoja mati.

TADEJ: Samo da nisem takšen kot ti.

JOŽEF: Besedo ljubezen uporabljaš kot kreditno kartico –

TADEJ: Oče, če si kaj zagrešil in te muči občutek krivde, pojdi k spovedi, ne uničuj dragocene zemlje!

VERA: (*vstane*) Nehajta! Ta trenutek!

GREGOR: (*se zažene v drn okoli jelke*) Nehaj, nehaj, nehaj ... (*priteče nazaj, se stisne k Juditi*) ... Nehal sem. (*Pogleda Judito.*) Priden?

(*Judita prikima. Kratka tišina.*)

BOŽIČEK: Gospod Tadej ... (*Izpod plašča potegne šop časopisnih izrezkov.*)

Tukaj imam ... Kje je že to? ... Aha ... (*Izloči enega, druge porine nazaj pod plašč.*) Moram reči, da ste, vsaj v lokalnem merilu, zelo zapažena družina. Tule, na primer, piše neki novinar o gospodu Tadeju.

JUDITA: Da slišimo.

BOŽIČEK: (*bere*) »Mladi podjetnik, sicer uspešen lastnik dveh nočnih barov, se je lotil prodaje računalniških igrice, ki jih baje izumi deset na dan, med jutranjim britjem in prho. Ena od njih, imenuje se »naša preteklost«, je čez noč postala uspešnica, in mladi podjetnik že razmišlja o tem, da bi kot naslednji korak pri svojem vzponu sezidal motel.«

JOŽEF: »Naša preteklost«?

TADEJ: Naša preteklost je skupna last, oče, ni samo tvoja.

JOŽEF: Nikoli mi nisi povedal.

TADEJ: Si ti meni povedal, kaj si počel med vojno? To je moja vojna.

JOŽEF: Kovanje dobička z norčevanjem iz zgodovine?

TADEJ: A ni norčevanje iz zgodovine tisto, kar si ti trideset let počel kot učitelj?

(*Kratka tišina.*)

VERA: Lepo vaju prosim, še enkrat, nehajta.

(*Vsi pogledajo Gregorja – ki pa je zaspal Juditi v naročju.*)

BOŽIČEK: (*bere*) »Zakaj je ta igra tako popularna? (*Vsi se ozrejo k njemu.*)

Se sprašuje novinar. (*Bere naprej.*) »Otroke navdušuje zato, ker lahko na monitorjih pobijajo tako ene kot druge in se postavijo zdaj na eno zdaj na drugo stran. Ni moralnega predznaka, vse je le virtualna zabava.«

JOŽEF: Kako si nas lahko tako silno osramotil?

TADEJ: Kje pa ste obtičali? V katerem stoletju so se vam noge prilepile druga k drugi, da lahko samo še brenčite s krili kot izmozgane muhe?

MATJAŽ: Bili smo bogovi. *(Vsi ga pogledajo. Se opre na palico in vstane brez pomoči.)* To smo bili – v primerjavi z vami, ki se zdaj šopirite po zemlji, prepojeni z našo krvjo. Vi ste gnide.

TADEJ: *(trpko)* Bogovi ...

MATJAŽ: Tako je! Bogovi! *(Začne drsati proti Tadeju.)* Imeli smo ideje. Ideale. Vero.

TADEJ: Vero?

MATJAŽ: Kaj pa imate vi? Mobitele. Žiro račune. Bilance stanja, bilance uspeha.

TADEJ: In kaj so ustvarile vaše ideje?

MATJAŽ: Ozri se po svetu!

TADEJ: Vojne? Fašizem? Komunizem? Še kakšen izem?

MATJAŽ: *(zmaje z glavo, pogleda Jožefa)* Nič ne vedo! Nič ne vedo!

TADEJ: Veš, kaj so zame ideje?

MATJAŽ: Nočem vedeti!

TADEJ: Koli na smučišču, med katerimi vozim slalom. Trudim se, da se jih ne bi dotaknil.

MATJAŽ: *(dvigne palico)* Jaz se trudim, da se ne bi dotaknil tebe!

VERA: Matjaž!

TADEJ: Zakaj bi me brigala vaša preteklost? Če bi se radi pobili med sabo, se dajte. Bo vsaj mir, in več denarja nam bo ostalo.

JOŽEF: Denarja?

TADEJ: Denarja. Če slučajno ne veste, denar za vaše penzije prihaja iz davkov na moj zaslužek.

MATJAŽ: *(zmaje z glavo)* Če pomislim, da sem šel na fronto pri šestnajstih in že prvi dan postal vojni invalid!

TADEJ: Si bil pa res neroden.

MATJAŽ: Neroden? Heroj! Ne kot kasnejši rodovi, ki sem jih res zaplodil po nerodnosti, če jih ni kakšen drug. Mejdun, skoraj bi raje, da si mi nasadila rogove, kot da se je moje seme tako izrodilo.

VERA: Pijan si.

MATJAŽ: Pijan?

VERA: Ko si trezen, nikoli ne rečeš mejdun.

MATJAŽ: Mejdun sem prvič rekel leta devetsto štirinajst, ko je prižvižgala krogla in mi zdrobila sredinec na desni roki.

BOŽICEK: Smem videti?

MATJAŽ: *(pomiga s prsti desne roke)* Prišli so ga nazaj, a prstov ne morem skleniti – kar je dobro za tega zelenca, drugače bi mu jih sklenil okoli vratu!

BOŽIČEK: *(pokaže zanimanje)* Kako pa se je zgodila ta reč?

MATJAŽ: Bil sem v prvem odredu avstro-ogrske vojske, ki je napadla Beograd. Sami zelenci – poslali so nas, da vidijo, ali Srbi sploh znajo streljati. Oficir za nami se je razburil: »Kaj, strahopetci, gremo v napad ali bomo čepeli tu do božiča?« Pa sem takole zamahnil *(zamahne z roko)* in zavpil: »Ajde, banda!« In ko je bila roka v zraku, je s srbske strani priletela krogla, prva krogla izstreljena v prvi svetovni vojni, in mi scefrala sredinec. Postal sem prva žrtev velike vojne – to je zame še zmeraj velika čast.

VERA. Samo da ni bilo čisto tako,

MATJAŽ: Si bila tam?

VERA: Oficir vas je res ozmerjal s strahopetci. Rekel pa je, da vas ima dovolj in da naj tisti, ki bi se rad vrnil k mamici, dvigne roko. Ti si bil prvi, ki jo je dvignil.

MATJAŽ: *(se obrne proč)* Edino, kar sem ti kdaj zavidal, je tvoja domišljija.

VERA: Ti je res nisi imel, drugače bi si dal odstreliti vsaj dlan, če ne cele roke! Tako pa si postal invalid najnižje stopnje, premalo, da bi po tvoji smrti bila upravičena do tvoje invalidnine! *(Se zruši na stol, osupla nad svojim izbruhom.)* O Bog! Kaj se dogaja z nami?

MATJAŽ: Pojma nimam. Edino, kar vem, je to, da me zelo tišči lulat.

(Oddrsa proti kuhinjskim vratom.)

VERA: Matjaž, ne ...!

(Matjaž iztegne roko proti kljuki, otrpne. Počasi se spusti na kolena. Jožef in Tadej priskočita in ga dvigneta na noge. Odpeljeta ga do naslonjača in ga položita vanj.)

MATJAŽ: *(šibko, zaprtih oči)* Tišči me lulat.

JUDITA: Mene tudi.

BOŽIČEK: Saj bo vse, prej ali slej.

VERA: O Marija!

BOŽIČEK: Nič ne moremo. Klic narave je klic narave. Praktični moramo biti.

VERA: Praktični?

BOŽIČEK: Za opravljanje potrebe, velike ali majhne, je potrebna posoda. *(Pogleda skledo na mizi.)* Bo kdo še jedel to juho?

VERA: Nikoli! Dve uri sem jo pripravljala, po posebnem receptu, ki sem jo našla v stari knjigi božičnih jedi –

MATJAŽ: *(odpre oči in se nagne naprej)* Lulat! Lulat!

VERA: Naredi v hlače, saj ne bo prvič!

(Božiček dvigne skledo in jo odnese za božično drevo, kjer jo postavi na tla. Se vrne k mizi.)

BOŽIČEK: Izvolite, gospod Matjaž.

(Jožef pomaga Matjažu na noge in ga pelje za drevo. Matjaž se ga otrese in sam stopi za drevo. Vera prižge televizor, da bi preglasila zvoke izza drevesa. Slišimo drobec pogovora s teologom ali škofom.)

GLAS: ...Hočem reči, da je božič, ne glede na njegov poganski izvor, tisti praznik, ki nas lahko, če ga znamo počastiti na pravi način, najbolj približa božjemu v človeški naravi. Na simbolični ravni je rojstvo Odrešenika priložnost za vse nas, da se – in tukaj govorim o notranjem, psihološkem dogodku – odrešimo tudi sami. Da z medsebojnim obdarovanjem, ne potrošnih predmetov, ampak iskrenosti in zaupanja, ustvarimo ključ, ki bo odklenil sponse. Tiste sponse, ki smo si jih nadeli v prizadevanju, da bi se izognili posledicam svojih dejanj –
(Vera pograbi daljinca in preklopi kanal: gorenjska polka. Vera ponovno preklopi kanal: drobec dokumentarca o drugi svetovni vojni, zadirčen Hitlerjev govor, odobravajoče množice. Matjaž pridrsa izza drevesa. Vera ugasne televizor. Tišina. Matjaž gre počasi nazaj do naslonjača in se pogrezne vanj.)

BOŽIČEK: Gospa Judita? Niste rekli, da tudi vas tišči?

JUDITA: Šla bom malo kasneje, ko bo na televiziji kakšen boljši program.

(Si prižge cigareto.)

VERA: *(zaječi)* O Bog! Zakaj me moraš tako kaznovati?

(Zagrebe obraz v dlani, se skloni naprej in drgeta.)

JOŽEF: Mati, prosim ...

VERA: *(se nenadoma vzravna)* Gregorček! Pojdi v kopalnico in prinesi mami stekleničko tablet. Tisto majhno, plastično, iz omarice ... Hitro!

(Gregor plane na noge, odhiti skozi vrata, slišimo ropotanje, odpiranje, zapiranje. Gregor prihiti nazaj in izroči Veri stekleničko.)

VERA: Gregor, to niso moje tablete, to so očetove kapljice. Saj je vseeno. Na, daj mu jih.

(Gregor vzame stekleničko in jo ponudi Matjažu. Matjaž si jo porine v žep.)

MATJAŽ: Ne zdaj, ker nočem zaspiti. Hočem videti, kaj bo naredila ovčarka, ko jo bo stisnilo in se bo morala pokakati v lastno juho.

VERA: Boš prej umrl, preden boš to doživel!

BOŽIČEK: Kje smo ostali? *(Pobrska po žepih in izvleče časopisni izrezek, vendar ga ne razgrne.)* Gospod Jožef, kljub nesporazumu imata z očetom marsikaj skupnega. On je bil pri šestnajstih vpoklican v avstro-ogrsko vojsko, vi ste pri istih letih odšli med partizane.

JOŽEF: Pričakujete, da se opravičim?

BOŽIČEK: Stvar omenjam zato, ker se je vaš oče v drugi svetovni vojni pridružil nasprotni strani.

JOŽEF: Če bi vsi izbrali isto stran, bi ne bilo zgodovine.

BOŽIČEK: Gotovo. Ampak kako sta si lahko oče in sin prišla tako daleč narazen?

VERA: To lahko jaz pojasnim.

JOŽEF: Mati ...

VERA: Matjaž se je pridružil belim zato, ker je Jožef šel med rdeče. Vse življenje se postavlja na drugo stran, hoče nasprotno od tistega, kar hočemo drugi v družini. Ne zato, ker bi drugače mislil, saj misliti sploh ne zna, ampak zato, ker noče biti z nikomer. Hoče biti sam.

MATJAŽ: Baba neumna.

VERA: Seveda je Jožef bil otrok in sploh ni vedel, za kaj se odloča.

BOŽIČEK: Res, gospod Jožef?

JOŽEF: Ne.

VERA: Pojma ni imel. Vdal se je pregovarjanju svojih vrstnikov. Kar zaljubljen bil se je v tiste čudne ideje in ponosen je bil na tovariše, s katerimi se je klatil okoli.

JOŽEF: Mati ...

VERA: Zmeraj so bili umazani in zmečkani. Nikoli se niso obrili. Zaudarjali so. Že takrat sem vedela, da Jožef ni v dobri družbi. Si predstavljate, kaj je to pomenilo za mater, ki se je vse življenje trudila, da bi njena družina ostala čista?

MATJAŽ: In to preden so Kitajci začeli izumljati čistilne naprave!

VERA: Nekoč je Jožef z manjšo bando prišel domov iskat očeta. (*Tadej gre za drevo. Vera, ki ima daljinca v desni roki, prižge televizor. Koncertna glasba.*) Sin je prišel po očeta, da bi še njega prisilil, naj stopi med vrste pravičnih. Ampak Matjaž je takrat bil že z belimi. Pol leta kasneje je tudi on prišel domov s svojo bando iskat Jožefa. In tudi on mi je rekel, da ne morem biti na obeh straneh. Da moram izbrati.

BOŽIČEK: In ste?

VERA: Kako naj mati izbere med sinom in njegovim očetom?

MATJAŽ: Nikoli nisem bil oče tvojemu pankrtu, nehaј me žaliti.

(*Tadej se vrne. Vera ugasne televizor.*)

VERA: Izbrala sem oba. Čakala sem, da vihra pojenja. Da se vrmeta. Da pozabimo. In začnemo znova.

BOŽIČEK: In prišla sta ...

VERA: Po vojni pet let nista izmenjala niti besede. Potem sta dve leti kričala in si očitala grozne stvari. Vse brez dokazov. Vse izmišljeno.

BOŽIČEK: Čisto vse pa vendarle ne.

VERA: Vse.

BOŽIČEK: (*razgrne časopisni izrezek*) »Zmagoviti sin poraženemu očetu zaplenil trgovino, s katero je pred vojno preživel družino.«

VERA: To ni res!

BOŽIČEK: Tako piše.

VERA: Zablembo premoženja je bila stvar države, Jožef je bil samo ... orodje ... prisiljen, da to izvede ... samo ... orodje ...

(Sede in se zastrmi v tla.)

BOŽIČEK: Vendar ste hitro našli nadomestilo za zaplenjeno premoženje. A ne, gospod Jožef? Postali ste učitelj na osnovni šoli, kjer ste pozneje napredovali do položaja ravnatelja.

JOŽEF: Nadomestilo?

BOŽIČEK: In vaša mati je na isti šoli postala učiteljica moralne vzgoje. Vsa družina se je prilagodila novim razmeram skoraj čez noč.

VERA: Kaj pa naj bi storili?

BOŽIČEK: Obrnili ste jadro, ujeli svež veter in odjadrali novemu življenju naproti.

VERA: Govorite, kot da si za to zaslužimo grajo.

BOŽIČEK: Gospod Jožef, ta seznam imen, ki jih nameravate vklesati v spomenik ... bo obsegal padle obeh strani?

JOŽEF: To je njegov namen.

BOŽIČEK: Tudi Fridinega očeta?

(Tišina. Vera in Jožef izmenjata poglede.)

VERA: Rekla sem že, da nam je to ime neznano.

BOŽIČEK: Frida je bila sosedova punčka, a ne, gospod Jožef?

JOŽEF: *(po premoru)* Bila je.

BOŽIČEK: Sosedova zemlja je mejila na vašo, in meja je tekla nekje sredi gmajne, tam, kjer zidate spomenik.

VERA: Bom jaz povedala, kako je bilo.

JOŽEF: Mati, prosim ...

VERA: Nesrečni punčki je kmalu po rojstvu umrla mama. Vzeli smo jo k sebi, skrbeli zanjo, jo vzgajali, kajti njen oče je bil pijana baraba.

MATJAZ: Baraba? Z ramo ob rami sva se borila proti rdečim.

BOŽIČEK: In tačas, ko sta se vidva borila, je Frida odraščala skupaj z Gregorjem, skoraj kot z bratom, tukaj, v tej hiši.

VERA: Bila sem predobra. To se mi zdaj maščuje.

BOŽIČEK: Frida je lepo ime, se vam ne zdi?

VERA: Meni ne.

BOŽIČEK: V nemškem jeziku pomeni mir. Ampak miru niste imeli ne vi ne ona. Kar zadeva vašo družino, je Frida njen glavni nemir. A ne, gospa Vera? *(Vera molči.)* Os, okoli katere se vrtijo vaše usode.

VERA: Če s tem mislite, da smo ji zmeraj pomagali, da ji nismo ničesar odrekli, potem se strinjam z vami.

BOŽIČEK: Po smrti očeta, ki je preminil v vojni, je uboga punčka ostala pri vas –

VERA: Nikogar drugega ni imela.

JOŽEF: Posvojili smo jo.

BOŽIČEK: Uradno?

VERA: Nihče v moji družini nikoli ni storil ničesar brez uradnega dokumenta.

BOŽIČEK: In s Frido vred ste posvojili zemljo, ki ji je pripadla po smrti očeta.

VERA: Bila je otrok, za božjo voljo! Zemlja je bila njena, nekdo jo je moral obdelovati. Poleg tega – *(Se prekine.)*

JOŽEF: Če punčke ne bi posvojili, bi zemljo zaplenila država.

BOŽIČEK: Tako kot ste vi po naročilu države zaplenili očetovo trgovino.

VERA: Vi ste res z Marsa, drugače ne bi govorili, kot da nimate pojma, v kakšnem svetu živimo.

BOŽIČEK: Res nisem hodil k vam na pouk moralne vzgoje –

VERA: Moralno se lahko obnašajo samo živi!

BOŽIČEK: Ali po duhu preprosti. Kot Gregor.

VERA: Gregor je genialno nadarjen otrok, ki je preobčutljiv za ta svet. Prekrhek, da bi lahko živel brez nadzora.

BOŽIČEK: Prekrhek celo za ljubezen?

VERA: Saj ne more vedeti, kaj to je!

BOŽIČEK: Ampak včasih je vedel. Frida, s katero sta se igrala in skupaj sanjala, mu je nazadnje postala vse na tem svetu.

VERA: Frida in Gregor sta bila brat in sestra.

BOŽIČEK: Čeprav ne v resnici, kajti Frida je bila posvojena –

VERA: Uradno. Zakaj me silite, da se ponavljam? Bila je posvojena po vseh predpisih, zato sta bila brat in sestra.

BOŽIČEK: In zato se med njima ni smela razviti ljubezen?

VERA: Če z ljubeznijo mislite njeno podlo zapeljevanje ubogega fanta, ki se niti polulati ni znal sam, potem je bila moja *dolžnost*, da preprečim takšno ljubezen.

BOŽIČEK: Pa je niste, vsaj ne pravočasno. Izkazalo se je, da Gregor ve, čemu služi tista reč med nogami. Celo otroka je zaplodil, in to pri petnajstih.

VERA: *(strupeno)* Ona je bila kriva! Ta pokvarjenka, ki bi jo morali utopiti, namesto da smo jo vzeli v hišo.

BOŽIČEK: In potem ste jo utopili.

VERA: *(po premoru)* Kaj?

BOŽIČEK: Najprej ste jo odpeljali k mazaču, ki jo je rešil plodu, potem ste jo pregnali iz hiše in jo vpisali v dom za delinkventno mladino.

VERA: Kako znate vi vse postaviti na glavo!

BOŽIČEK: V poboljševalnico, kot se je reklo takrat.

VERA: V poplajševalnico, kamor je spadala, so jo poslali socialni delavci!

BOŽIČEK: Ki so ravnali na vašo pobudo. Vi pa ste vedeli, kaj čaka mater vašega nesojenega vnuka –

VERA: Poplajšanje. To jo je čakalo. Namen takšnih ustanov je, da se otroci, ki so krenili s poti, znova vrnejo nanjo.

BOŽIČEK: Čeprav se s Frido to ni zgodilo, prej nasprotno.

VERA: To ni moja stvar. Odgovornost zanjo so prevzeli socialni delavci.

BOŽIČEK: In kdo je prevzel odgovornost za Gregorja? *(Vera molči. Božiček potegne iz žepa časopisni izrezek in ga razgrne.)* Ne morem si kaj, da se ne bi čudil, kako izčrpno je dokumentirana zgodovina vaše družine. Bolj natančno kot zaton rimskega cesarstva! *(Bere.)* »Šestnajstletna deklica je pobegnila iz doma za delinkventne otroke, da bi se sestala z duševno prizadetim dečkom istih let. Organi javne varnosti so ju odkrili šele po nekajdnevnem iskanju, v podzemni jami pet kilometrov od dečkovega doma, premražena in sestradana, vendar srečna. Ko so ju razdvojili, je deklica ugriznila in obrcala pripadnika milice, deček pa je enemu iztrgal pištolo in ga ustrelil v nogo. Dečkova mati, ki je zaradi uglednega položaja v družbi ne moremo navesti s polnim imenom, je še isti dan podpisala dovoljenje za dečkov sprejem v bolnišnico za duševno bolne.« *(Nabode izrezek na božično drevo. Tišina.)*

VERA: Hotela sem samo ...

(Začne se tresti. Jožef jo prime za roke in ji pomaga do stola.)

JOŽEF: Mati ...

VERA: Hotela sem ...

BOŽIČEK: Hoteli ste preprečiti incest. Kajti Frida je bila Gregorjeva polsestra. A ne, gospod Matjaž?

(Matjaž se pretvarja, da je zatopljen v časopis.)

VERA: Ravnala sem tako, kot sem mislila, da je prav. Nikoli, nikoli v življenju nisem ravnala drugače. Tudi drugi ne. Samo če ravnaš po predpisih, lahko mirno spiš. Ta družina je moje delo, moj dosežek –

JOŽEF: Mati, prosim ...

BOŽIČEK: Gospod Matjaž?

MATJAŽ: *(ga nedolžno pogleda)* Kaj?

BOŽIČEK: Fridina mati je bila nekaj let zaposlena kot prodajalka v vaši trgovini.

MATJAŽ: Ne slišim dobro. Povsem normalno za človeka pri mojih letih. *(Se znova zatopi v časopis.)*

JOŽEF: Zdaj pa mislim, da bi tega moralo biti konec.

BOŽIČEK: In kako daleč ste prišli vi, gospod Jožef? S svojo zgodovino družine? Do konca? Ali pa nekaj poglavij še manjka?

(Jožef molči.) Kaj na primer veste o dogodku pred petnajstimi leti?

JOŽEF: Kakšnem dogodku?

BOŽIČEK: Gospod Tadej, vi se spomnite?

TADEJ: Česa?

BOŽIČEK: Neljube, za vas nepomembne zadeve, ki se je pripetila, *preden* ste postali lastnik nočnih barov in računalniškega podjetja, izumitelj igrice in vlagatelj, graditelj motelov ...

TADEJ: Pojma nimam, o čem govorite.

BOŽIČEK: (*izbrska izrezek, ga razgrne in bere*) »Zvodnik do krvi pretepel prostitutko, ki se je hotela osvoboditi njegovega vpliva in zaživeti normalno življenje.«

VERA: Pred petnajstimi leti je bil moj vnuk študent ekonomije!

BOŽIČEK: In to eden najboljših. V prvem letniku je dobil nagrado, v drugem so mu profesorji napovedali ugledno prihodnost.

VERA: Pustite ga pri miru. Nočem, da njegova prihodnost postane del naše preteklosti.

BOŽIČEK: Prihodnost je čudna reč, gospa Vera. Spremeni se v preteklost, preden smo nehali sanjati o njej. Pogled nazaj pa nikoli ni tak kot pogled naprej.

VERA: To je druga zgodba, drugačna od naše. To ni poglavje Jožefove knjige.

BOŽIČEK: Gospa Judita. Ko ste spoznali tega nadarjenega študenta ekonomije, ste bili spremljevalka poslovnežev, v glavnem tujih.

JUDITA: (*presenečena, po premoru*) Od kdaj pa je prepovedano iti s kom na večerjo?

BOŽIČEK: Ni. Tudi ni prepovedano z nekom preživeti pol ure v hotelski sobi.

JUDITA: Hvala za informacijo.

BOŽIČEK: Kje ste spoznali to mlado gospo?

(*Pokaže ji časopisni izrezek s fotografijo.*)

JUDITA: Ne spomnim se.

BOŽIČEK: V operi? V gledališču? V galeriji?

JUDITA: Ha ha.

BOŽIČEK: Skratka, v nočnem baru.

JUDITA: In kaj je počela tam, če ni bila pokvarjena, tako kot namigujete, da sem jaz?

BOŽIČEK: Iskala delo? Ki ste ji ga vi ponudili?

JUDITA: A nisem zlata?

BOŽIČEK: Ampak ona je iskala delo točajke.

JUDITA: Točajke morajo biti na nogah deset ur na dan. V srednjih letih jih mučijo krčne žile. Nisem ji privoščila takšne usode.

BOŽIČEK: Udobneje se je preživljati z nogami v zraku.

JUDITA: Če mene vprašate, ni udobnejšega dela na svetu.

BOŽIČEK: In tudi ne boljše plačanega.

JUDITA: Odvisno, kako daleč napredujete.

BOŽIČEK: Ampak tale mlada gospa, ki ste ji ponudili delo, ni napredovala nikamor. Padla je.

JUDITA: Pri plezanju je treba biti previden.

BOŽIČEK: Njeni plezalni cilji so bili zelo skromni. Preživeti.

JUDITA: A ni lepo, da je naletela name, ki sem ji to omogočila?

BOŽIČEK: Čeprav bi ji delo točajke morda bolj ustrezalo.

JUDITA: Poslušajte ... Ta gospa je bila zrela ženska pri petintridesetih. Ne samo, da je vedela, v kaj se spušča, tudi ni bilo prvič, da si je z nogami v zraku, kot ste rekli, zaslužila preživnino.

BOŽIČEK: Skratka, nadarjeno amaterko ste zgolj spremenili v uspešno profesionalko.

JUDITA: Nikoli se ni pritožila.

BOŽIČEK: In ostali sta zgledni sodelavki, si izmenjavali stranke –

JUDITA: Takšna je navada.

BOŽIČEK: Dokler se gospa ni zaljubila v enega vajinih skupnih klientov. Mladega, nadarjenega študenta ekonomije.

VERA: Nehajte, prosim.

GREGOR: *(se požene v drn okoli jelke)* Nehaj, nehaj, nehaj, nehaj ... *(Priteče nazaj in se ustavi pred Judito.)* Nehal sem.

BOŽIČEK: Gospa Judita?

(Judita pobraša po torbici, izvleče robček, si začne brisati solze.)

JUDITA: Ni bilo čisto tako. *(Božiček potrpežljivo čaka.)* S Tadejem sva bila že nekaj časa prijatelja. Potrebovala sem menedžerja. On je imel te sposobnosti. Odprla sva nočni bar –

(Tadej pobere mobilni telefon izpod drevesa in vtipka številko.)

TADEJ: Halo! ... Halo! ... Me slišite? ... Shit!

(Vtipka še eno številko. Prisluhne. Si porine mobilni telefon v tok za pasom.)

BOŽIČEK: Ne bo tako preprosto, gospod Tadej. *(Mu pokaže izrezek s fotografijo.)* Je to ženska, ki ste jo obrcali in pretepli, ker je rekla, da ne bo več dežurna prostitutka v nočnem baru, ki sta ga z gospo Judito odprla pred desetimi leti?

TADEJ: *(bežno pogleda fotografijo)* Pretepel sem obe. Obrcal pa predvsem tole tukaj.

(Pogleda Judito.)

JUDITA: Prepričan je, da sem tip ženske, ki ljubi nasilne moške.

TADEJ: Pregovorila si jo, da gre in me pusti na cedilu v najbolj kočljivem trenutku! Še več: dala si ji denar! Iz moje blagajne!

JUDITA: Dragi poslovni wunderkind, denar v tvoji blagajni ni pripadal njej

nič manj kot meni! Obema pa veliko bolj kot tebi, ki z njim nisi imel drugega dela, kot da ga vsak dan prešteješ!

TADEJ: Saj zato si me vzela. A ne? Da ti štejem denar. In ga vlagam. In množim.

JUDITA: Zmotila sem se. Motiti se je človeško. (*Božičku.*) A ne? Ampak zdaj je konec teh muk. Zdaj sem Frida.

GREGOR: (*zasije*) Frida ...

VERA: (*sunkovito vstane*) Da ne bi še vi nasedli ženski, ki se je kot črv zari-la v najbolj sočno jabolko te družine. Sploh veste, kako je dobila mojega vnuka?

TADEJ: Babica, prosim –

VERA: Kupila ga je. Z denarjem, ki ga je v letih razuzdanosti dobila od ... sploh ne najdem imena za moške, ki se hodijo zabavat k takšnim lajdram.

JUDITA: Eden od njih je bil vaš vnuk, ki je z menoj izgubil nedolžnost.

VERA: Molči, pokvarjenka!

JUDITA: Potem se je vnil, ker je hotel več, in potem še in še, in nazadnje sva se poročila, da bi lahko izpraznil svojo mošnjo trikrat na dan!

VERA: Obsedla si ga, čarovnica!

JUDITA: Všeč so mu bile moje noge. (*Iztegne nogo.*)

VERA: Vedela si, da se bodo prešuštniki kmalu začeli ozirati za mlajšimi. Zato si šla in si kupila nedolžnega fanta –

JUDITA: Mislite fanta, ki je pogrnil pri vseh izpitih na faksu in je sklenil po-stati nekdo in nekaj z denarjem ženske, ki se je zaljubila vanj zaradi nje-gove nedolžnosti!

VERA: Da te ni sram!

JUDITA: Mene je. Za marsikaj. Kaj pa vas?

VERA: Gospod Božiček, povejte tej ženski, da je zadnja na svetu, ki me ima pravico poučevati o tem, kako je treba živeti.

BOŽIČEK. Mislim, da nima tega namena –

VERA: Premalo veste o njej. Še vam lahko povem.

BOŽIČEK: Ni treba. Preteklost gospe Judite je izčrpno dokumentirana. (*Po-rine izrezek s fotografijo v žep, izvleče šop novih, pomaha z njim.*) Časo-pisi so zabeležili celotno zgodovino vaše družine. Poleg tega sem, kot na-nese, pred leti bil ena od strank te leponoge gospe. (*Opravičujoče sko-migne.*) Kaj hočete, tudi Božički imamo človeške potrebe. Ona se me se-veda ne spomni, takrat ni bil božič, bil sem v drugačni opravi.

TADEJ: To ni res. (*Juditi.*) Povej, da ni res.

JUDITA: Tudi če je, denar je šel v tvojo blagajno.

TADEJ: (*Božičku*) Povejte, da to ni res.

BOŽIČEK: Res je, ni pa pomembno. Tako se pač vrti svet. A ne? (*Iz šopa iz-brska izrezek, druge porine nazaj v žep. Bere.*) »Nekdo nekaj ponuja,

drugi nekaj potrebuje, sporazumeta se, nastopi poslovni dogodek, država pobere davek in življenje teče naprej.« (*Nataknje izrezek na drevo.*) Vaše besede v zvezi s kampanjo za legalizacijo prostitucije.

GREGOR: Frida! (*Poskoči.*) Skok brez nog!

JOŽEF: Nečesa pa ne razumem. Kaj ima vse to opraviti s Frido?

(*Božiček seže v žep, izvleče izrezek s fotografijo, ga pokaže Jožefu.*)

BOŽIČEK: Poznate to mlado gospo?

JOŽEF: Bežno.

(*Božiček pospravi izrezek, preden ga utegne pogledati Tadej.*)

BOŽIČEK: Vi ste jo že videli. Čeprav po vajinem zadnjem srečanju njen obraz ni bil več tako angelski. Ampak vi, gospod Jožef, ste Frido poznali, ko še ni bila padli, ampak samo še nesrečni angel.

(*Jožef molči.*)

VERA: Jožef!

JOŽEF: Bila je točajka v baru, kamor sem zahajal s prijatelji. Na začetku porredko, potem pa, ko se je začel moj zakon krhati, vse pogosteje.

BOŽIČEK. Predlagam drugačen vrstni red. Vaš zakon se je začel krhati, ker ste zahajali v bar vse pogosteje.

JOŽEF: Ne –

BOŽIČEK: Vaše razmerje s točajko, kot ji pravite, se je začelo leto dni pred propadom vašega zakona.

JOŽEF: Imel sem jo rad.

VERA: Jožef!

JOŽEF: Imel sem jo rad! Ne bom se opravičeval za to, da sem bil z žensko, s katero mi je bilo lepo!

BOŽIČEK: Kako potem, da po ločitvi niste začeli živeti z njo? Namesto tega ste se vrnili k staršem.

JOŽEF: (*po premoru*) Mati me je potrebovala.

BOŽIČEK: Kakor hitro se je pojavila možnost, da bi začela živeti skupaj, je točajka izginila. Vas nikdar ni zanimalo, kam?

JOŽEF: Ne.

BOŽIČEK: Ker ste vedeli, kam je izginila?

JOŽEF: Kako naj bi vedel, da je to Frida? Vsi so jo klicali Barbara. In bila je ženska. Odrasla, krhka, zelo nesrečna. Pritegnila me je njena žalost. Še zmeraj čutim, da bi jo takrat moral ...

BOŽIČEK: Poiskati?

JOŽEF: Nisem mogel.

BOŽIČEK: Ji pomagati?

(*Vera vstane in z daljincem vklopi televizor. Koncertna glasba, nekaj veličastnega, recimo Elgar: »Pomp and Circumstance«. Vera napol skrušeno in napol s pretiranim dostojanstvom odkoraka za božično drevo.*)

MATJAZ: Ugasni ta hrup.

VERA: (*zasika*) Kdor ugasne televizor, ga bom ubila! (*Izgine za drevesom.*)

JOŽEF: Vi sploh ne razumete. Ne razumete, da smo vsi, od prvega do zadnjega, podvrženi nezlomljivi volji, ki nas pobira kot prah s preproge in vsrkava vase. Kar naprej, kar naprej. Vse tisto, kar hočemo, pa odpihne.

BOŽIČEK: Tudi Frido.

JOŽEF: O tem nič ne vem.

JUDITA: Jaz vem. (*Vsi jo pogledajo.*)

VERA: (*za drevesom*) Karkoli vam bo povedala, bo navadna laž.

JUDITA: Ko sem jo spoznala, mi je zaupala, da se je nameravala poročiti s starejšim moškim, ki se je zaradi nje ločil. Rada ga je imela, bil je dober in ljubezniv. Potem pa ... (*Si prižge cigareto.*)

VERA: (*za drevesom*) Ni res!

JUDITA: Potem pa se je pri njej pojavil neznanec in ji ponudil izbiro. Ali izgine in pozabi na tega moškega ali pa bo obležala v jarku z razbito lobanjo.

BOŽIČEK: No, ta Frida pa res ni imela sreče!

VERA: (*za drevesom*) Jožef je bil ravnatelj šole, za božjo voljo! A naj bi živel s točajko? Nismo se vse življenje trudili, da bi nekam prišli, da bi potem zaradi trenutka minljive strasti naredili tisoč korakov nazaj!

BOŽIČEK: Strast je minljiva, materina ljubezen je večna.

VERA: (*za drevesom*) Prvič nocoj ste povedali nekaj pametnega.

(*Gregor se zbudi in dvakrat poskoči.*)

GREGOR: Skok dveh nog! Skok dveh nog! (*Zakorači gor in dol.*) Gremo štirje tja po tlaku, vsi pijani kakor žolne, žalost nam zveni v koraku, tu in tam še kdo zakolne. (*Ustavi se pri francoskem oknu. Pritisne obraz k šipi in strmi v temo.*) Blisk je razparal nebo na zahodu. Vzplamtela je gmajna kot krvavo oko. Jata vran je v temo odletela.

(*Odpre okno in odide na vrt. Izgine v temo.*)

VERA: (*za drevesom*) Gregor!

(*Judita gre do okna in skozenj na vrt. Zapre vrata za sabo. Sledi Gregorju v temo.*)

(*Tadej se požene proti oknu, seže po kljuki, otrpne, vrže glavo vznak, zaječi, pade na kolena. Počasi se obrne. Njegov obraz je spačen od bolečine. Dvigne se in pride nazaj k mizi. Vera pride izza drevesa in ugasne televizor.*)

VERA: Kam sta odšla?

BOŽIČEK: Novim doživetjem naproti.

VERA: Čisto njej podobno, da misli le nase. Če ne bi zaprla okna, bi lahko vsi zapustili ta prekleti prostor.

BOŽIČEK: Vaša dnevna soba je to.

VERA: Spremenili ste jo v javno stranišče!

MATJAŽ: Potrebujem uslugo. *(Vsi ga pogledajo.)* Gospod Božiček, prosim. *(Božiček se mu približa.)* Pod naslonjačem je nekaj, kar sem skril tja zato, da ne bi prišlo v roke čistilki stoletja. Če bi ji, bi me odpihnila kot pajčevino.

VERA: Kaj blebetaš?

MATJAŽ: Prosim, gospod Božiček. *(S prstom pokaže pod naslonjač. Božiček poklekne, seže pod sedež in izvleče staro vojaško pištolo.)* Dajte mi jo.

VERA: Ne, ker nas bo vse postrelil!

BOŽIČEK: *(vstane in izroči pištolo Matjažu)* Mislim, da ne.

MATJAŽ: *(pomeri s pištolo v Vero)* Bum Bum. Bum bum bum. *(Pomeri v Jožefa.)* Bum bum. *(Pomeri v Tadeja.)* Bum bum.

(Si pritisne pištolo ob sence. Čaka. Tišina.)

MATJAŽ: Bum! *(Odmakne pištolo.)*

VERA: Zelo zabavno.

MATJAŽ: *(pomeri vanjo)* Priznaj, da si me hotela najmanj dvajsetkrat ustreliti.

VERA: Stokrat.

JOŽEF: *(korak proti Matjažu)* Oče, daj mi pištolo.

MATJAŽ: *(uperi pištolo v Jožefa)* Niti koraka več. *(Jožef se ustavi.)* Razorožil si me enkrat, drugič ti ne bo uspelo.

JOŽEF: Oče ...

MATJAŽ: Tiho! Postavi se tja, pred jelko. *(Jožef se obotavlja. Matjaž pomaha s pištolo.)* En dva! En dva tri! *(Jožef se postavi pred jelko. Matjaž pomeri v Vero.)* Ajde! Vsi Marsovci skupaj! En dva! *(Vera se postavi k Jožefu. Matjaž pomeri v Tadeja.)* Kaj se obiraš? Postal boš del naše preteklosti, fant. Če že služiš s to našo igro, jo izkusi še sam. En dva! *(Tadej se postavi k Jožefu in Veri. Matjaž začne vstajati. Božiček priskoči in mu pomaga na noge. Matjaž se upre na palico, naredi dva koraka in upre pištolo v trojko pred drevesom.)* Kaj bova naredila z njimi, gospod Božiček?

BOŽIČEK: Kaj bi vi, gospod Matjaž?

MATJAŽ: Marsovce je treba dati narazen. Pogledati, kaj se jim pretaka po žilah. Kri gotovo ne!

VERA: *(Božičku)* Storite kaj!

(Božiček brezmočno skomigne.)

TADEJ: Dedek –

MATJAŽ: *(pomaha s pištolo)* Tiho! Nič drugega nisi kot računalniški fajl, in zaenkrat te nisem odprl.

VERA: Zmešalo se mu je.

MATJAŽ: Točno. Postal sem gospodar nerazuma. A ne, gospod Božič? Mojster nereda, ki se je uprl mojstrici reda. A niste rekli, da je praznik norcev zabava, na kateri sužnji in gospodarji zamenjajo vloge?

BOŽIČEK: Tako je bilo v starem Rimu.

MATJAŽ: Nič v starem Rimu. Gospodarji in sužnji so zamenjali vloge tisočkrat v zgodovini. Ampak zgodovina je čudna reč. Prej ali slej se je vsak prisiljen podelati v juho, ki jo je skuhal zato, da bi z njo žejne popeljal čez vodo –

VERA: Ne pozabi, da imaš visok pritisk.

MATJAŽ: Kaj si pa morem? Pošlatala me je kurva solnca. Drugič prinesite vsakomur za darilo klobuk, gospod Božič. Da nam sončne pege ne bodo mogle do živega. Da bo vsak sam odgovoren za vse, kar stori na tem svetu.

VERA: Zaenkrat si vsega kriv ti.

MATJAŽ: (po premoru) Jaz?

VERA: Ti. Tvoje življenje je eno samo zaporedje napak. In jaz jih popravljam za tabo. Boriti se na poraženi strani v eni vojni, to bi človek še razumel. Izbrati poraženo stran v dveh vojnah, to pa je imbecilnost.

MATJAŽ: Nismo vsi tako pametni kot tvoj sin, ki piše knjigo o svojih zmagah.

JOŽEF: Oče –

MATJAŽ: Seveda si mora nekaj stvari izmisliti, da bo knjiga bolj zgodovinska. Da ne bo preveč podobna romanu. Zgodovino je treba okrasiti kot božično drevo, da ne vidimo, kaj se dogaja zadaj –

JOŽEF: Oče, prosim –

MATJAŽ: De Gaulle! (Izgovori »Degaule«.) Se spomniš? Sin? Se spomniš, kdaj sem te prvič udaril?

JOŽEF: Ne.

MATJAŽ: Končal si učiteljišče. Tvoja mati me je na kolenih prosila, naj grem na podelitev diplom. Ker se spodobi, je rekla. Tam bodo vsi očetje. Pa sem šel, njej na ljubo. In smo sedeli za tisto dolgo mizo v neki telovadnici ali kaj. In smo jedli piškote in pili skisano vino. In se pogovarjali. In kar odtajal sem se v pogovoru z očetmi tvojih sošolcev. Kar stekla mi je beseda. In sem rekel, da sem bral, kako je francoski general De Gaulle izjavil, ne vem kaj, ni pomembno. In kaj slišim čez tisto dolgo mizo, dovolj glasno, da so slišali tudi vsi drugi? »De Gol, oče. De Gol, ne De Gaulle.« To si rekel. In postalo me je sram. Sram, da ima moj sin, učitelj, tako neizobraženega očeta. In na obrazih ljudi, ki so sedeli ob tisti dolgi mizi, sem videl, da se jim smiliš. Ubogi fant! In tedaj sem vstal, se spomniš, in šel mimo vseh tistih obrazov do tebe, da bi se ti opravičil. Da bi rekel: »Oprosti, sin, ker sem te spraval v zadrego.« Toda pot do te-

be je bila tako dolga, da se je v meni nekaj obrnilo. Ko sem prišel do tebe, nisem rekel nič. Samo udaril sem te. Ko si bil majhen, te nisem nikoli.

JOŽEF: In zakaj nisi?

MATJAŽ: Vprašaj veliko pastirico. (*Počasi drsa nazaj proti naslonjaču.*) Vprašaj njo, zakaj nam je izpustila kri in nam napolnila žile s kamiličnim čajem. (*Se pogrezne v naslonjač.*) Zdaj je prepozno, da bi te začel vzgajati. Zdaj te lahko samo še ubijem. Vendar ti ne mislim narediti usluge. (*Položi pištolo na rob naslonjača. Pobere časopis in se zatopi vanj.*)

BOŽIČEK: Gospod Jožef. Bi to bil primeren trenutek, da si z očetom podasta roke?

JOŽEF: Jaz sem pripravljen. Že dolgo.

MATJAŽ: Ne bom se rokoval z Marsovc.

BOŽIČEK: Zakaj ne?

MATJAŽ: Ker so mi tuji. Blazno ljubijo red in čistočo. Vse pospravijo za seboj. Vse pometejo. Vsako malenkost. Zmeraj vedo, kaj je treba storiti. Prepričani so, da lahko umažejo svet, ne da bi svet umazal njih.

BOŽIČEK: To sem že nekje bral.

MATJAŽ: Tukaj. (*Mu pokaže stran v časopisu.*)

BOŽIČEK: (*potegne iz žepa časopisni izrezek*) Kaže, da naju družijo želja po prebiranju starih cajtng.

MATJAŽ: Te niso stare.

BOŽIČEK: Saj res. Še en intervju z vašim sinom! In moram reči, da ste izrekli nekaj silno lepih besed, gospod Jožef. (*Bere.*) »Prepričan sem, da je vsakdo ravnal v skladu z vrednotami, ki je vanje verjel. Če so bile drugačne od mojih, je bil moj nasprotnik, in jaz njegov. Vendar to ne pomeni, da morava za vedno ostati v različnih vesoljih. Prostor življenja je eden, družina človeštva je ena. Zato sva dolžna, da si podava roke.« (*Pogleda Jožefa.*) Še verjamete v te besede?

JOŽEF: Čedalje bolj.

MATJAŽ: To je marsovski jezik. Američani mu pravijo bullshit.

BOŽIČEK: (*bere*) »Samo če si oče in sin podasta roke, si jih lahko podasta tudi naslednji oče in sin. Drugače bo greh generacije postal deden. Potem je pekel že na zemlji. Potem —« (*Skozi kuhinjska vrata vstopi Gregor, sledi mu Judita.*)

GREGOR: En dva tri, en dva tri, dvojce nog mi iz hlač štrli, tretje pa nikjer ni. Kam je šla, da je ni? Tretja noga je bila majhna in je ostala v preteklosti. (*Začne si odpenjati gumbe na hlačah, gre za božično drevo. Slišimo currek urina, kako pada v juho.*) Tretja noga je bila majhna, toda odrasla je, zrasla je, uuuu, kako je zrasla! (*Pride izza drevesa in si zapenja hlače. Poskoči.*) Skok treh nog!

VERA: *(se prime za srce)* Umrla bom.

(Se opoteče proti stolu. Jožef ji pomaga.)

TADEJ: Kje sta bila?

JUDITA: *(si prižge cigareto)* Na gmajni.

TADEJ: Kje na gmajni?

JUDITA: Pri spomeniku, ki ga zida tvoj oče. Našla sva oltar, ki naj ga ne bi bilo.

TADEJ: In?

JUDITA: Našla sva ga in se žrtvovala na njem.

TADEJ: Kaj hočeš reči?

JUDITA: Hočem reči, dragi moj mož, da sva ga posvetila z ljubeznijo.

MATJAŽ: *(Veri)* No, tudi tvojega Gregorja je pošlatala kurva solnca. In to prava kurva!

(Se zasmije.)

JUDITA: Kar slišala sva, kako si je zemlja oddahnila.

VERA: Ne.

JUDITA: Kar videla sem, kako je Gregorju posijala svetloba v dušo.

VERA: *(zaječi)* Ne!

JUDITA: Vprašajte ga.

(Tadej zakorači proti Juditi in jo pograbi za roko. Gregor pograbi pištolo in z njo pomeri v Tadeja.)

VERA: Gregor!

TADEJ: *(dvigne roke in se umakne)* Stric ... Ne igray se z orožjem ... Judita, povej mu, naj da pištolo tebi.

JUDITA: Se boš potem počutil bolj varnega?

TADEJ: Judita ...

JUDITA: Nisem Judita, ampak Frida.

MATJAŽ: Bum bum bum!

GREGOR: *(maha s pištolo)* Bum bum bum! *(Pomeri v Jožefa.)* Toliko cve-tja! Toliko rdečih, rdečih rož!

(Vera vstane in gre do Gregorja. Iztegne roko.)

VERA: Daj mi. *(Ostro.)* Gregor, daj mi pištolo! *(Gregor se za hip obotavlja, potem ji pohlevno izroči pištolo.)* Tako. Streljati ne znam, toda zdi se mi, da je treba samo pritisniti na tole reč tukaj.

(Zvije kazalec okoli sprožilca.)

JOŽEF: Mati –

VERA: Ne bom naredila napake, Jožef. Če bom koga ustrelila, bo to namer-no. *(Pomeri v Božička.)* Vi. Vi ste prinesli to nesrečo nad nas.

(Kratka tišina.)

BOŽIČEK: Pritisnite.

VERA: Povejte mi en sam razlog, zakaj ne bi.

BOŽIČEK: Ga ni. Orožni list imate, streljate v samoobrambi, tako da je vse zakonito, imate priče, kriti ste. (*Dvigne roke.*) Čakam.

(*Vera povesi pištolo, skloni glavo, izroči pištolo Božičku. Božiček si jo porine v žep.*)

BOŽIČEK: Kje smo ostali?

(*Natakne izrezek, ki ga še drži v roki, na drevo.*)

TADEJ: V peklu, ki ga ne bomo nikdar zapustili.

BOŽIČEK: (*pobrska po žepih in izvleče nekaj novih izrezkov.*) Gospa Vera, ko se je vojna bližala koncu, je postalo očitno, da bo zmagala stran, na kateri je bil vaš sin. Strani, ki jo je nespametno, kot ste rekli, izbral vaš soproj, pa je grozilo poleg poraza še maščevanje.

VERA: Žal.

BOŽIČEK: Ampak vi, s svojim šestim čutom, ste ukrepali, *preden* so drugi sprevideli, da prihaja nov čas.

VERA: Moja dolžnost je bila, da ohranim družino.

BOŽIČEK: Zato ste gospoda Matjaža prepričali, naj prestopi – pet minut pred dvanajsto – na stran zmagovalcev.

VERA: Priznati greh in se spokoriti zanj je krščansko.

BOŽIČEK: Ampak pokora, ki mu je bila naložena za odpust njegovih grehov, je presegla meje krščanskega, se vam ne zdi?

VERA: Kakšna pokora?

BOŽIČEK: V zasedo je moral pripeljati skupino sobojevnikov.

VERA: (*po premoru*) Niso mu dali izbire.

BOŽIČEK: Med njimi prijatelja in soseda. Fridinega očeta.

VERA: Dogovor je bil, da jih bodo zaprli in jim pravično sodili – kako naj bi vedel, da ne mislijo držati besede?

BOŽIČEK: Vaš sin, komisar Jožef, je vodil pogajanja.

VERA: Bil je v vojski, za božjo voljo! Moral je ubogati ukaze. Predvsem pa je lastnega očeta rešil gotove smrti –

BOŽIČEK: Ne pa Fridinega. In mnogih drugih.

VERA: Vojna je kruta, a sem jaz kriva za to?

BOŽIČEK: Ne vem.

VERA: A je moja dolžnost, da skrbim za usodo človeštva?

BOŽIČEK: Mogoče.

VERA: A ni dovolj, da sem se vse življenje borila za svojo družino?

BOŽIČEK: Mogoče preveč. (*Se obrne k Jožefu.*) Gospod Jožef, kaj se je zgodilo tam, kjer zdaj zidate spomenik?

(*Jožef skloni glavo.*)

VERA: Jožef je bil drugje, kilometre proč.

BOŽIČEK: (*pomaha z izrezki*) Tukaj imam opise preživelih prič. (*Izbere ene-*

ga, bere.) »Ob gozdnem obronku so se navkreber vile dolge kolone ljudi –«

(Gregor, ki je stal pri francoskem oknu in strmél v temo, se sunkovito obrne.)

GREGOR: Kolone, kolone, kolone ljudi! (Vsi ga pogledajo.) On pa stoji pred vzhodom rdeče krogle, nož je nabrusil, nabrusil na skalah besa in nore strasti. (Se zažene proti sredini sobe, vsi se umaknejo.) Matere nosijo otroke v naročju, za njimi se opotekajo moški, izdani, zavrtnjeni, pretepeni. Sonce jim sije v oči. (Se sooči z Jožefom, ki se začne umikati. Gregor mu sledi.) In moj brat na konju, moj brat zamahne, zamahne z bičem in nožem. In bije in tolče, dokler ne priteče kri. Cvetje! Vsepovsod cvetje! (Zakrili z rokami.) Toliko cvetja! Toliko tople pomladi! Gregor in Frida v grmovju, Gregor in Frida za travo, nihče ju ne vidi. Kovinsko rdeči oblaki nad njima ju predejo v pajčevino barv, iz obzorja prihaja megla in kot pajek srka bratov odsev iz njegovih oči. (Znova zasleduje Jožefa.) Brat gleda naravnost, ne gleda stran. Potem rafali in streli, gozd zapusti jata vran. Sveža zemlja, vsa ubogljiva, dehteča, vabljiva, vsrkava rdeči dež, ki curlja in polzi. (Zgrudi se na kolena.) Moj brat na konju, s cvetnim vencem na glavi, naježen v siju sonca, kralj trenutka in kralj pomladi, maha s svinčeno koso po gmajni. Toliko cvetja! Toliko tople pomladi! Toliko rdečih, rdečih rož! (Vstane in nekaj časa stoji.) Potem dolga leta mir. Vse pozabljeno. Meso samo še na mizi. Nož samo še kuhinjski. In lepe manire. In piknik na gmajni.

(Tišina. Gregor gre k Božičku, se ustavi pred njim. Gleda ga. Božiček ga poboža po glavi.)

(Zazvoni telefon na omarici. Dolgo se nihče ne zgane. Potem Tadej plane in dvigne slušalko.)

TADEJ: Halo? ... Je, samo ne vem, če je pravi ... (Izroči slušalko Božičku.)

BOŽIČEK: Prosim ... Seveda dostavljam darila ... Po seznamu, kaj pa ... Pri enih se je malce zavleklo ... Grem takoj ... (Odloži slušalko.) Upam, da mi ne boste zamerili. Dolžnost me kliče naprej, zato ne bom ostal na večerji. (Pobere malho in se odpravi proti francoskemu oknu. Se nenadoma spomni: iz žepa potegne pištolo.) Mislite, da je tam zunaj varno? (Nihče nič ne reče.) Gospod Jožef? Ali prihaja spet čas obračunov? Ali pa bo zdaj, ko ste napisali svojo knjigo, zgodovine naposled konec? (Nihče nič ne reče. Božiček porine pištolo nazaj pod Matjažev naslonjač. Se odpravi proti francoskemu oknu. Ga odpre. Se obrne.) Dober tek. (Odide in zapre okno za sabo. Izgine v temo.)

(Gregor pohiti k oknu, pritisne obraz k šipi in strmi v temo. Tišina.)

MATJAŽ: Bo kdo kaj rekel? (Tišina.) Ne? (Tišina.) No, potem bi jaz gledal televizijo.

VERA: *(vstane)* Večerjali bomo.

MATJAŽ: Pa ne juhe!

VERA: Skuhala sem jo posebej zate.

MATJAŽ: Poskusi jo in mi povej, ali je dobra!

VERA: Zate predobro! Zato jo bom raje zčila v školjko, ti pa žveči svoje brez-zobe čeljusti. *(Stopi za drevo in dvigne skledo.)* Tadej, odpri mi vrata in pridi z mano.

(Tadej jo uboga. Odideta. Jožef začne odstranjevati izrezke, ki jih je Božiček nataknil na drevo.)

MATJAŽ: *(Juditi)* Daj, prižgi televizor.

JOŽEF: Ne, oče. Slišal si, kaj je rekla mati.

MATJAŽ: Nujno moram videti kakšen oglas! Da vidim, ali je svet še normalen! Gregor, daj, prižgi televizor. Daj, no.

(Gregor se ne odzove. Vera se vrne z razpršilcem in osvežuje zrak.)

JOŽEF: To ni mogoče. *(Si ogleduje izrezke, ki jih je pobral z drevesa.)* Saj to niso ... to sploh niso ... To so neki čisto tretji ... Mati?

VERA: *(se približa)* Kaj?

JOŽEF: *(ji pokaže izrezke)* Niti eden ne govori o nas. Športne novice, izreza-ne kar na slepo.

VERA: Nasedli smo prevarantu.

JOŽEF: Ne morem verjeti. Čvekali smo kot neumni, se zvijali, kot da smo ne vem kaj zagrešili, on pa se je zabaval. In še zmeraj ne vemo, od kod se je vzel.

MATJAŽ: Z Marsa.

JUDITA: Kaj pa fotografija? *(Vsi jo pogledajo.)* Fotografija Fride, ki vam jo je pokazal?

JOŽEF: Tistega izrezka ni. Tistega je odnesel.

JUDITA: Ampak fotografijo ste prepoznali.

JOŽEF: Prepoznal sem fotografijo točajke, ki sem jo poznal kot Barbaro.

VERA: *(odpre vrata v kuhinjo in zavpije)* Tadej, prinesi purana.

JUDITA: Meni je pokazal fotografijo ženske, ki sem jo poznala kot Silvo. Bila je visoka in črnolasa.

JOŽEF: Barbara je bila majhna in blond.

JUDITA: Kakšna pa je bila Frida?

VERA: Debela, pegasta in rdečelasa. In to je zadnje, kar bomo rekli o njej.

JOŽEF: Ne razumem ...

VERA: A ne vidiš, da je tebi pokazal eno fotografijo, njej pa drugo?

JOŽEF: Ampak zakaj?

VERA: Saj je vseeno. Ni ga več.

JUDITA: Kaj pa Frida?

GREGOR: *(priteče k njej in jo prime za roko)* Frida!

JUDITA: Še zmeraj ne vemo, kaj se je zgodilo s pravo Frido.

VERA: Kaj nas briga! Niti besede več nočem slišati o tej grozni potegavščini.

Če bi vedela, kdo si nas je tako privoščil, bi ga skopila. Niti besede več.

Že tako je šel v nič dobršen del večera. In to večera, ki sem se ga tako veselila.

(Odide v kuhinjo.)

JUDITA: In zdaj bo življenje teklo naprej.

JOŽEF: Ne vidim razloga, zakaj ne bi.

JUDITA: Kot da se ni nič zgodilo.

JOŽEF: Kaj pa se je zgodilo?

JUDITA: Dogradili boste svoj spomenik. Dokončali knjigo. Jo izdali.

JOŽEF: Bom.

JUDITA: Kot da Božička sploh ni bilo.

JOŽEF: Čedalje bolj se nagibam k prepričanju, da ga res ni bilo. Da smo žrtve neke čudne halucinacije.

JUDITA: Zagotovo.

(Vera in Tadej prideta iz kuhinje. Vera prinese brisalnik za prah.)

VERA: Puran se je ohladil in ga je treba pogreti. Tačas bomo malo počistili.

Povej svoji ženi, Tadej, da ne bom pospravljala njenih čikov, naj sama očisti pepelnik. Ali pa ga daj ti, drugače mi bo s škornji potacala še kuhinjo. *(Začne brisati pohištvo.)* Pa še kozarce umij.

(Tadej zloži pepelnik in kozarce na pladenj in jih odnese v kuhinjo.)

MATJAŽ: Res lep odnos do starih ljudi, da jim še za Božič ne dovolite gledati televizije.

VERA: *(prižge televizor)* Boš zdaj nehal tečnariti? Pozanimaj se, kje imajo boljši program, ali v peklu ali v nebesih, da ti potem ne bo žal.

MATJAŽ: V peklu imajo gotovo boljšega. Čeprav manj oglasov za čistilne naprave. Poglej ... Vedel sem, da Kitajci v tem času niso počivali.

(Vsi pogledajo proti ekranu.)

JOŽEF: Pripomoček za beljenje.

MATJAŽ: In to kakšen! Nič ne kaplja, ne bolijo te mišice, ne dobiš heksenšusa. Takoj naroči, Vera. S tem lahko v trenutku prebeliš vso hišo, zakriješ vse madeže, niti sence ne bodo več vidne na stenah. *(Tadej prinese čiste kozarce.)* Mejdun, ti Kitajci vedo, kaj je higiena.

TADEJ: *(razvrsti kozarce po mizi)* Vsega pa tudi niso izumili Kitajci.

MATJAŽ: Vse najboljše pripomočke za čiščenje, od smodnika naprej.

VERA: *(vidi, da si hoče Tadej natočiti vino iz pletenke)* Tadej, ne ... To vino je skisano. Prinesi drugega, Jožef. Prinesi tiste buteljke, ki si jih dobil za rojstni dan. Že prej bi se morali spomniti.

(Jožef pobere z mize šop izrezkov in gre proti vratom.)

TADEJ: Ti pomagam, oče?

(Vzame pletenko in gre z Jožefom v kuhinjo. Vera nadaljuje z brisanjem prahu.)

MATJAŽ: Lej ga ... prej je bil tukaj, zdaj je pa na televiziji. *(Vera, Judita in Gregor pogledajo proti ekranu.)* A ni isti?

VERA: Isti kaj?

MATJAŽ: Božiček. Oni, ki je odšel pred nekaj minutami. A ga ne vidiš?

VERA: *(mu položi roko na čelo)* Vročičen si, verjetno od tistega vina.

MATJAŽ: Ne boš zdaj trdila, da se mi blede, saj sem videl Božička na lastne oči, vsi smo ga videli!

VERA: Tako kot Marsovcé.

MATJAŽ: Vem, da si najboljša čistilka v vesolju, ampak nekaterih stvari ne moreš počistiti tako temeljito, kot da jih nikdar ni bilo. *(Jožef in Tadej se vrmeta s tremi buteljki vina.)* Jožef, poglej. Božiček.

JOŽEF: *(bežno pogleda)* Vidim. Darila deli otrokom.

MATJAŽ: To je ta, ki je bil malo prej tukaj.

(Gregor prihiti od okna in se zastrmi v ekran.)

JOŽEF: *(se spogleda z Vero)* S tistim vinom je res bilo nekaj narobe. Poskusimo tole.

(Začne odpirati buteljko.)

MATJAŽ: Nočem vina. Hočem, da se pogovorimo.

JOŽEF: Najprej bomo nazdravili.

MATJAŽ: Nimamo čemu.

VERA: Kako si lahko tako ozkosrčen? Družinski praznik je – *(Zazvoni telefon. Vera dvigne slušalko.)* Prosim ... *(Posluša, obraz se ji raztegne v nasmeš.)* Hvala ... Ne vem, kaj naj rečem ... Velika čast in velika odgovornost ... Tudi vam.

(Odloži slušalko, dvigne glavo in si z roko poboža lase.)

JOŽEF: Gospa predsednica odbora za prenovo šolstva?

VERA: Ne vem, če bom zmogla – z družino, ki mi ni sposobna stati ob strani.

JOŽEF: Mati, vsi ti stojimo ob strani.

MATJAŽ: Natanko tam, kamor si nas postavila.

TADEJ: No, potem pa nazdravimo. Tudi, med drugim, sporazumu, ki sva ga ravnokar sklenila z očetom. *(Dvigne kozarec.)* Oče mi je obljubil, da bo spomenik premaknil ob gozd, na rob gmajne. Partnerja bova pri gradnji motela.

VERA: *(se neprijetno zdrzne)* Zdaj, ko si ga skoraj končal?

JOŽEF: Mati ...

VERA: Vsaj vprašal bi me.

JOŽEF: Saj je vse še odprto, vse stvar dogovora. Skupaj se moramo odločiti o stvareh, kot družina.

MATJAŽ: Zahtevam, da se kot družina pogovorimo o tem, kateri med nami je nor. Ali jaz, ki sem tukaj videl Božička, ali vi, ki pravite, da ga ni bilo.

JOŽEF: Oče, zakaj ne bi najprej nazdravili materi –

MATJAŽ: Kako naj nazdravljam, dokler obstaja sum, da se mi blede?

VERA: *(zavzdihne)* Matjaž ... *(Pogleda Jožefa.)*

JOŽEF: Razburjaš se brez potrebe, oče. Res je bil tukaj Božiček. Vendar ne pravi, saj vsi vemo, da pravih Božičkov ni –

MATJAŽ: Skratka, bil je tu.

JOŽEF: Po vsej verjetnosti klošar, ki se je oblekel v Božička, da bi lahko preživel večer v družinskem krogu.

MATJAŽ: No, potem nisem izgubil stika z realnostjo. To me zelo veseli. Pa nazdravimo.

(Tadej mu urno poda kozarec. Jožef in Vera vzameta vsak svojega. Tadej porine enega proti Juditi in drugega proti Gregorju. Gregor spi, naslonjen na mizo.)

TADEJ: Ga pustimo?

JOŽEF: Kar pusti ga.

VERA: Ne, to je velik trenutek za vso družino, nazdraviti moramo skupaj. Gregorček ... *(Ga nalahno potrese za rame. Gregor se zbudi in jo pogleda.)* Pridi, nazdravili bomo mamici ob velikem zaupanju, ki so ji ga izkazali kolegi.

TADEJ: *(mu ponudi kozarec)* Izvoli, stric.

(Gregor pogleda Judito, vzame kozarec in vstane.)

VERA: *(dvigne kozarec)* No, bo kdo kaj povedal?

GREGOR: *(turobno)* Že dolgo ni mater več, ne otrok ...

(Vsi ga pogledajo.)

VERA: Ti kar daj, Gregorček. Povej mamici pesmico.

GREGOR: Že dolgo ni mater več, ne otrok, staramo se in mlade ženske samevajo v trhli nagubani koži. Planjave starcev ležijo med nami, planjave strjene krvi, ki je nehala pronicati v tla. Spermo smo vlili v nebo, ki je počrnelo do roba. Iz njega padajo mrtvi otroci.

(Kratka tišina.)

MATJAŽ: No, tudi moj sin še ni izgubil stika z realnostjo. Živeli!

(Vsi dvignejo kozarce. Zmoti jih trkanje na francosko okno. Ozrejo se. Pred oknom stoji Božiček z malho na rami. Vendar ne isti Božiček: njegova brada je črna, ne siva, njegova oprava je modra, ne rdeča. Namesto okrogle čake ima na glavi pleteno kapo s cofom. Gestikulira, da bi rad prišel noter, ker da prinaša darila. Vera, Jožef in Tadej mu obrnejo hrbet in ga ignorirajo.)

JOŽEF: Če je zdaj vrsta na meni, bi rad povedal naslednje ...

(Za njim se Gregor počasi približa francoskemu oknu in pritisne obraz k šipi. Z Božičkom se pačita in si izmenjujeta smešne, otročje kretnje. Judita odloži kozarec, pobere svojo torbico in se pridruži Gregorju. Gregor jo prime za roko. Božiček ji pomaha, Judita mu pomaha nazaj. Matjaž jih opazuje. Vera, Jožef in Tadej jim obračajo hrbte. Jožef govori. Judita odpre okno, z Gregorjem stopita na vrt. Potem okno za sabo zapre. Judita in Gregor primeta Božička vsak za eno roko. Skupaj odidejo v temo. Matjaž gleda za njimi. Tačas:)

JOŽEF: ... Rad bi citiral očeta in poudaril, kako pomembno je, da ne izgubimo stika z realnostjo. Ostati v stiku z realnostjo pa pomeni – govorim kot zgodovinar – ohraniti in negovati sposobnost za ustrezno selekcijo. Kajti realnost ni vse, kar se nam vsiljuje v obliki vtisov, Zaznave so lahko plod domišljije, ta pa ni prijateljica realnosti. Realnost je vse od začetkov zgodovine izbor – ta izbor pa je pogojen, danes nič manj kot pred tri tisoč leti – s temeljnim zakonom eksistence, za katerega vsi vemo, da je preživetje. Realnost je torej – citiram iz uvoda svoje knjige – darvinistična konstrukcija, ki deluje kot zaščitni obroč –

VERA: Hvala, Jožef.

JOŽEF: Nekoliko me je zaneslo.

VERA: Že prav, si pač pameten, ne moreš pomagati.

MATJAŽ: Lep božič. *(Vsi ga pogledajo.)*

VERA: Je to vse, kar boš rekel?

MATJAŽ: Škoda je le, da človek pri mojih letih več ne more na pot.

VERA: Kam bi pa šel?

MATJAŽ: In lahko le sedi in razmišlja, zakaj ni tega storil takrat, ko bi še lahko. *(Dvigne kozarec.)* Na zdravje.

(Nihče drug ne dvigne kozarca. Zavesa.)